

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**In Vaticinia Isaiae, Prophetæ Clarissimi, Paraphrasis,
Heroico carmine conscripta**

Carpenteius, Joannes

Antverpiæ, 1588

Lib. 1.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68688)

IN VATICINIA

ISAIÆ PROPHETÆ

CLARISSIMI, PARAPHRASIS

Latina, Heroico carmine conscripta, libros septem complectens:

Ioanne Carpentio Attrebatio I. C. Auctore.

LIB. I. CAP. I.

MOS IDAE cano visa seni, qui numine plenus
Fati dico, Solymis caelestes urbibus iras
Regnorumque vices, & regum funera sero

1 Visio Isaiæ filij Amos, quam vidit super Iudam, & Ierusalem in diebus Ozia, Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regum Iuda.

Floruit Isaias anno ante Christum 796, ab orbe condito, anno 3166.

Credita prae monuit, quo tempore sceptrata tulere
Quatuor Hebraei, Davidis genus, ordine reges,
Azarias, Ioathan, & spreto numinis Achaz,
Achaz lucorum cultor, meliorque parente
Hesechias, vitam, successorumque negatum
Promeritis lacrymis, qui post tria lustra paternos
Colligeret cineres, solioque sederet auito.

Spiritus alme, hominum, superumque, aeterna voluptas,
Tu grauis hunc operis cursum, dubiumque vagantis
Dirige nauis iter: da Spiritus alme, futuris
Te duce, Romano transmittere carmine sacris
Vera Dei responsa mei: quid enim edere possum
Ni tuus aetherea vacuum fauor impleat aura?

Stabat in aërio Solymas qui despicit arces
Monte senex, templumque oculis lustrabat & urbem,
Multa animo voluens, perituraeque moenia lugens,
Cum subito Deus, ecce, Deus, (mirabile) praesens
Os hominis mentemque subit, penitusque latenter
Sensibus illapsus, noua fata recludere iussit.

Paruit, & calum aspectans, his ora resoluit:

Vos aeterni ignes, vos o labentia caelo
Sidera, tuque parens rerum quacunque sonante
Cingeris Oceani fluctu ditissima tellus,
His aperite aures, his mentem aduertite dictis,
Quae non sponte loquor: Deus est qui fatur ab alto.

Quam mihi natorum sobolem, lectissima quondam
Pignora nutrieram, patrioque amplexus amore

2 Audi caelum, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutriui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me.

Ad spes extuleram magnas, seriemque nepotum,
 Quae libertatem, quae iura sacrosque non arans
 Ritus, quae latas eiecit gentibus vrbes
 Condideram aeternum tranquilla in pace colendas,
 Quis credat? me degeneres sprevere parentem
 Alioremque suum, peregrina idola secuti.

3 Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.

Bos tamen in frans dextra blanditur herili:
 Et piger ad notum praesepe recurrit a sellis,
 At meus Israel nil tot mea munera curans,
 Nec tam saepe datam renouato fœdere dextram:
 Ille mihi puer ante alios lectissimus omnes,
 Cuique meo dederam ductum de robore nomen,
 Quo mihi, diffidens aliis, fidentior esset,
 Me spernit, neque nosse sui dignatur amantem.

Si scires puer o infelicissime rerum
 Flagitiis cooperte puer, quae poena nocentem
 Te maneat, vitæ gemeres malefacta prioris,
 Ni ferus es, rursusque ad sacra paterna redires.

4 Venti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, si iis sceleratis. Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, ab alienati sunt retrorsum.

Quae tu iam mea non proles, sed semine nata
 Incesto, sponte abiicisti: o perditæ proles,
 Siccine diuersi Dominumque Deumque Patremque
 Deseritis vestrum? sic non pudet aurea flexo
 Signa genu colere, & summo obrectare Tonanti?

5 Super quo percussam vos ultra, addentes prauaricationem? Omne caput languidum, & omne cor micrens.

Quae mihi nunc toto sumam de corpore membra
 Funesta iaculanda manu, si more cathena
 Iunxeritis nexum sceleri scelus, & mihi dirum
 Inuito impietas extorserit effera fulmen?
 Quis locus athereo primus ferietur ab igne?
 Vix caput inflexum deiecit a grauedine ceruix
 Sustinet, inclinant humeri, praecordia tristi

6 A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.

Tabes fluunt vitata. nihil iam prorsus in illo
 Sanum, sed talos a vertice languet ad imos.

Vulnus, & liuor, & plaga tumens, & non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.

Quinetiam toto quas praefers corpore plagas,
 Quaeq; queris dudum vetera omnibus vlcera membris,
 Nullus iam superest medica qui doctus in arte
 Obliget, aut saniem tergat, sistatve cruorem,
 Vnguento ve linat, tunsisve refrigeret herbis.

7 Terra vestra deserta, ciuitates vestrae succense igni.

Deserta est quae nuper erat tua florida tellus,
 Collapsa in cineres vrbes, atramque fauillam,
 Eminus ostendunt fumos, immitis acerbas
 Hostis reliquias & signa recentia cladis.

Regionem vestram coram alieni deuorant, & desolabitur, sicut in vastitate hostili.

Ecce peregrinus vestra ante noualia miles,
 Nunc sua falcato securus demetit ense;

Exaggeratio Iudaice in-
 gratitudinis
 ex compara-
 tione bruto-
 rum animan-
 tium.

Caput prin-
 pes: cor pra-
 fules & sacer-
 dotes: pes sicut
 planta plebem
 & vulgus si-
 gnificat.
 Vulnus mani-
 festam mali-
 tiam: liuor la-
 tentem inui-
 diam: plaga
 tumens anti-
 mi inflatione
 designant.

Futura tiqua
 quae praeterita
 sunt, suo mo-
 re nuntiant.

Non

*Non abscessurus, nisi ferro & vindice flamma
Incultos cultosque simul vastauerit agros.*

*Sic ubi flauentes autumno vitea frondes
Silua iacit, summumque ima radice flagellum
Contingens, nuperque suis spoliata racemis
Mæsta iacet, raptumque sibi lacrymatur honorem:
Sic ubi poma olitor mature scientia legit,
Tortusque in longum cucumis iam fætidus aret,
Huc illuc fædè per campum sparsus inanem,
Nec iam flos ullus fructusve silentibus hortis,
Custodes vuis positi pomisque perustas
Sole casas, stipulisque mapalia texta relinquunt:*

*Haud secus, ô cælo quondam gratissima virgo,
Virgo Sionæ celeberrima gloria montis,
Nunc meretrix, Deus ecce Deus te deseret omni
Nudatam cultu, antiquaque & diuite gaza,
Deseret & vastabit uti sine seapibus hortum.*

*9 Sed tamen (ut bonus est) nõ totam excindere gætem,
Nec totum voluit genus abradicibus imis
Subruere: at nobis semen genitale reliquit
Vnde propagaret per secula cuncta futuram
Progeniem lectam: quod ni fecisset, eramus
Quales Gomorra ciues, Sodomæq; coloni.*

Porro reliquias generis seruaui & auxit.

*10 At vos non Solymis nati, ciuesve Sionis,
Sed magis, ô proceres Sodomorum urbisque Gomorra,
Rami degeneres, veraq; à matre recisi
Deuotique rogis dudum, manifesta loquentis
Verba Dei audite, & mentem his aduertite dictis.*

*11 Quò mihi (ait Dominus) quò tot mihi pingua cedis
Armenta, innumeròsque greges & ouilia mactas?
Non ego solennes hecatombas exigo, sordent
Namque mihi, ingratusque meis est naribus ater
Nidor, adeps calidas quem reddit tostus ad aras.
Extàne me verubus credis direpta colurnis
Esse, aut hircorum agnorum mæsitire cruorem?
Hæc nunquam volui, nec grata mente recepi.*

12 Si nescis: nec te tam sanguinolenta poposci

*13 Sacra: procul procul hinc impuri absistite, nec sit
De grege quis vestro, qui posthac templa prophanis
Polluat hæc pedibus, sacrisve haud rite litatis
Desecret, aut aræ det thura ingrata calenti.*

Quidquid enim placitum fuit hæctenus, id mihi porro

D 3 Venturis,

8 Et derelinquetur filia Sion, sicut umbraculum in cucumero, & sicut tugurium in vinea, sicut ciuitas quæ vastatur.

9 Nisi Dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissimus, & quasi Gomorra similes essemus.

10 Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei vestri populus Gomorra.

11 Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui.

12 Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris? ut ambularetis in atris meis?

13 Ne offeratis ultra sacrificiù frustra. Incensum abominatio est mihi. Neomenias & sabbatum & festiuitates alias non feram. Iniqui sunt cætus vestri.

Dicitur Hierusalem filia Sion, quia in eius motis pedes aduocata, ex ea quasi nasci videbatur.

Per reliquias Iudæos qui crediderunt hoc loco intellige. Vtitur hoc vocabulo vates noster infra cap. 10.

Idem David psalmogr. 1. phus in eadem persona psal. 50.

Venturis, edico, erit execrabile factis:

14 Calendas vestras & solennitates vestras, odiuit anima mea. facti mihi estis in fati- tatem; nequaquam dimittā peccata vestra.

14 Siue id feceritis, noua dum sua cornua phæbe iam reparat nascens, aut septima festa recurrunt, Aut primæ mensis redeunt cuiusque calende, Aut alij vestris indicti ritibus olim

Conuentus, quos ulterius tolerare recusō.

Odi enim ego cætus & conciliabula praua.

se nihil curō

Denique nulla mihi vestra iam cura salutis,

Quos à me dudum proieci, nescius ultra

Fletibus aut fictis precibus votisve moueri.

15 Et cum extend- ritis manus vestras, auertam oculos à vo- bis. Et cum multipli- caueritis orationem, non exaudiam vos.

Manus enim vestre plenæ sunt sanguine.

16 Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestra- rum ab oculis meis: quiescite agere per- uerse.

15 Non si perpetuis noctemque diemque querelis

Continuaueritis, siam exorabilis ulli,

Nam vobis nulla est fraterno sanguine tinctis

Relligio manibus sacras contingere vittas:

Namque habitu gestuque pij, crudelia mente

Consilia immani & cædes versatis acerbis.

16 Quare si vultis mihi purè & rite litare,

Tandem agite, & veteres detergite pectore fraudes;

Pròque extis pecudum, pecudum pro sanguine fuso,

Intemerata Deo manibus libamina puris

Ferte, preces humiles, proiectaque vota, pioisque

Tunc animos purgate, salutarique lauacro

Contractas maculas & crimina fæda piate.

Nam mala mens grauis est oculis inimicæque nostris.

17 Discite beneface- re: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, de- fendite viduam.

17 Prima igitur sit cura malo desuescere ab omni;

Recta, secunda, sequi, sanctumque insistere callem

Iustitiæ, mox iudicio moderamini a qui

Oppressis præbere manum, defendere causam

Pupilli, & viduæ lacrymosam audire querelam.

18 Et venite & ar- guite me dicit Domi- nus. Si fuerint pecca- ta vestra ut coccinum, sicut nix dealbabun- tur. Et si fuerint ru- bra sicut vermiculus, velut lana alba erunt.

18 Hæc si feceritis (quod votis omnibus opto;

Nam vestrum est certare, meum certantibus aqua

Premia diuidere, aut meritas infligere pœnas)

Tum me iniustitia arguite, & damnate prehensum,

Si non sanguineo quæ nunc sunt amula cocco,

Et minium vincunt homicidia vestra, recenti

Candidiora niue, & his lota fecero lana.

19 Si volueritis & au- dieritis me, bona ter- ræ comedetis.

20 Quòd si nolueri- tis & me ad iracun- diam prouocaueritis, gladius deuorabit vos, quia os Domini locutum est.

19 Quidquid terra sinu profert opulenta benigno,

Venturoque animis promissum mitibus euo

Debetur, vestrum est; tantum me audite volentes,

Audite, & lato mea iussa cape site vultu.

20 Sin vero canimus surdis, vltroque rebelles

Vlcisci tardum iustas armatis ad iras,

Credite (nam Deus est qui fatur) sanguine vestro

Horreda Dei
comminatio.

Consolatio
post coami-
nationem, quod
familiare est
prophetis, &
huic vati ma-
ximè.

Barba-

Barbaricos (nec longa mora est) hebetabitis enses.

²¹ *Heu, quis nouus hic vultus, quæ tam noua rerum
Occurrit species? ò quàm mutata repente*

*Omnia? sancta Sion quondam populique fidelis
Sacrorumque, & iustitiæ rigidissima custos,
Et vatum genitrix, & magni sponsa Tonantis,
Tam subito meretrix proiecto effrena pudore
Latronum turmis in olenti fornice prostrat?*

²² *En tuus argento mundus qui nuper & auro
Splendebat, mundus celo tibi missus ab alto,
Iam spuma & scoria est plumbo mutatus & are:
Nil in te purum aut simplex, fallacia cuncta.
Vino miscet aquam cauponum turba tuorum,
Pròque mero quod habet gratis, & condit inemptum,
Heu fatuo populo putealia pocula vendit.*

²³ *Latronum socij facti, furumque magistri.
Quid dicam proceres à calle recedere recto,
Corruptas leges, passim venalia iura,
Denique cuncta retro in peius sublapsa referri?*

*Nemo est in tota, qui munera non amet vrbe,
Ducatúrque auro per fásque nefásque potente:
Vnde fit vt causa pupillus decidat aqua,
Nec viduam admittant prætoria clausa querentem.*

²⁴ *Ergone (ait Dominus Deus ille potens armorum)
Flagitijs semper plectendis arma resumam?*

*Nunquàmne (ò miseros) per tot sua crimina tandem
Iracunda sinent deponere fulmina dextra?*

²⁵ *En manus ad follem extensa est, vt suscitet ignem,
Flammamque excutiat, quæ massa quidquid in illa
Quam puram extuderam, nullog, heleysmate mixtam,
Aut scoriæ aut fecis contractum est, eliquet, & mox
Obrysum à stanni rubigine separet aurum.*

²⁷ *Fortunata Sion tibi tum tua sacra redibunt;*

²⁶ *Atque magistratus reuerentia debita prisca,
Tum tibi grandæui reddetur sancta Senatus
Integritas; iusti tum principis aula vocari
Gaudebis, soliumque Dei summumque tribunal,
A quo iura petent gentes toto orbe fideles,
Cum postliminio Domino ducente reuersas
Reliquias mater gremio fœcunda fovebit;*

²⁸ *Reddita iamque sibi iam victrix conteret hostes,
Quique ducem Dominumque suum (diuersa secuti
Casira) reliquerunt, morte ulciscetur acerba.*

Tum

²¹ Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis plena iudicij? Iustitia habitauit in ea, nunc autè homicida.

²² Argentum tuum versum est in scoriã, vinum tuum mixtum est aqua (vel vt habet alia versio) caupones tui miscent vino aquam.

²³ Principes tui infideles (vel) inobedientes socij furum. Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant & causa viduæ non ingreditur ad illos.

²⁴ Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israel: Heu consolabor super hostibus meis & vindicabor de inimicis meis.

²⁵ Et conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriã tuam, & auferam omne stannum tuum.

²⁶ Et restituum iudices tuos vt fuerunt prius, & consiliarios tuos sicut antiquitus. Post hæc vocaberis ciuitas iusti, vrbs fidelis.

²⁷ Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iustitia.

²⁸ Et conteret sceleratos & peccatores simul. Et qui dereliquerunt Dominum, confumentur.

Hieremia cap. 1. Ezg. chielis cap. 15.

Mundus iste & supellex aurea & argentea puram & sanam doctrinã significat.

In iudices auaros & auro corruptos.

Vox est pathetica Dei dolentis se cogi ad vindicanda hominũ peccata.

Stannũ, scoria, spuma, opponuntur auro & argento, & doctrinã falsam significant.

Aduentus Domini & per eũ beneficia toti orbi obuentura in vnam ecclesiam congregato.

29 Cōfundetur enim ab idolis quibus sacrificauerunt, & erubesceris super hortis quos elegeratis.

30 Erunt enim quasi terebinthus (sive ut alius placet) quercus defluentibus foliis, & velut hortus absque aqua.

31 Et fortitudo vestra ut fauilla stupae, & opus vestrum quasi scintilla. Et succendet utrumque simul, & non erit qui extinguat.

Cap. 2.

1 Verbum quod vidit Esaias filius Amos super Iudam & Ierusalem.

2 Et erit in nouissimis diebus mons domus Domini preparatus in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gētes:

3 Et ibunt populi multi & dicent: Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exiit lex, & verbum Domini de Ierusalem.

4 Et iudicabit gentes & arguet populos multos. Et constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, neque exercebitur ultra ad praelium.

29^a Tum confundetur muti ludibria trunci
Turba colens, quāque ipsa sibi sacrauerat aras
Aspicere horrebit fædo suffusa rubore.

Scilicet hæc vos fata manent, crudelia fata,
Qui ceruice iugum Domini indignante supremi

10 Excutitis, nempe ut terebinthi more, cui omnes
Defluxere comæ, aut horti infelicis, aquæq;
Expertis, votum fallatis spemque coloni,
Qui vos præteriens maledicto incessat acerbo.

31 Tum vires vestras, & pectora turgida fastu
Plenāque inhumana feritatis proruet vltior
Tam facile Deus, ac stuppas humore carentes
Excita depopulat tepidis vaga flamma fauillis.
Tum vestros ritus, simulacrāque muta, locūque
Sacrorum ignis edax tremulæq; altaria flammæ
Corripient, quas nemo hominum restinguere possit.

ledit: sicut steriliticus enim illa & hæc terebinthus, populus est Iudaicus. 4) Hæc omnia euenere in suprema Solymorum expugnatione, sub Tito.

1 Nunc etiam vati quæ visa fuere labantem
Iudæam super & Solymos ventura, canamus.

2 Mons erit extremo perituri tempore mundi
Ante chaos, lunæq; globum solémque, futuro
Messiæ eterna pro sede thronoque paratus.

Collibus hic cunctis & montibus altior orbi
Quam longè latèque patet sua culmina toti

Prospicienda dabit, venient magno agmine gentes,
Quas Zephyrus Boreasque afflant, quas Euris &

Auster:

3 Et se quemque alacres exhortabuntur, & aient:

Eia agite, ascensu montem hunc superemus ouantes,
Quem Deus ipse habitat, Deus hoc in vertice visus

Angusto primus signauit tramite callem,
Nos qua monstrat iter, lætisque, leuèque sequamur:

Festinate viri, nam lex de monte Sionis

Sanæque veridici verbi doctrina per omnes
Terrarum tractus Solyma spargetur ab vrbe.

Non lex Orebi nymbofo in vertice scripta,

Quæ solū Abramo natos genitore tenebat,

4 Sed per quam quantum populorum continet orbis

Ius vnum cuncti accipient, morèmq; sacrorum,

Quem quisquis violare ausus diuersa sequetur,

Heu miser haud tardam contemti numinis iram

Sentiet: at veri nunquam mercede carebunt

Cultores merita, quam nulli contigit, aure

*) Aduertat hoc loco beneuolus lector, & deinceps ubi fati aut fatorum vocabulo utimur, nos non ex mathematiorum sententia loqui, neque ad ordinem causarum naturam nec ad necessitatis violentiam respicere, sed fati in vera sui significatione, pro æternodiuina prouidentie decreto rebus ad quas peruenit inharrente accipere.

*) Similis fert comparatio Matth. 21. ubi Christus ma-

Cap. 2.

Ecclesia Christi vera hoc monte significatur.

Mons Sion & vrbs Hierusalem passim in scriptura pro eadem ecclesia accipiuntur.

Aut

Aut oculis, aut humano comprehendere sensu:

Scilicet & tum tempus erit cum nulla per orbem

Bella fremunt, sed dignus honos reddetur aratro,

Latæq; robustis florebut arua colonis,

Et ferus in curuas falces constabitur ensis,

Lanceaq; in rastros, galeaq; in vomeris vsum;

Vicinæq; datis inter se legibus vrbes

Gentēq; & populi deponent arma, nec ultra

Bellum exercebunt: pax toto erit aurea mundo.

1 Vos quoque dissimiles quorum iactatis auorum

Nomina, Iudæi genus Istrate profectum,

Has etiam in partes moniti concedite tandem:

Sat nocti tenebrisque datum: iam lucet, eamus:

Quamq; facem nobis præfert Deus ipse, sequamur.

• Quid facias istis qui lucem odere diemque?

En renunt impressa sequi vestigia patrum.

Iure igitur Deus alme tuum (sed iam tuus esse

Desit) ad gentes conuersus deseruisti

Hunc populum, iure hunc fundoque domoque paterna

Expulsi spurium: quid enim? num prisca reliquit

Flagitia? At nihilo melior velut ante solebat

More Palestino mendacibus applicat aures

Augurij, & adhuc spirantia consulit exta:

Quid letum monstrent, quid somnia triste minentur

Anxius expectat, tua vero oracula ridet,

Vt detestandi interea taceantur amores,

Inq; mares obscæna venus, nec cognita brutis.

7 Scilicet has scelerum species, hæc môstra crearunt

Diuitia molles, & turpi secula luxu

Perdita fregerunt, ferrôque nocentius aurum,

Fatale o Solymi vestris dittonibus aurum,

Perniciēsque hominum argentiū, quo vestra redūdant

Scrinia: nec tamen est vllus finis ve modū sve

Vndique radendi per fāsque nefāsque, quod altos

Congerere in cumulos inuet: heu sic crescit in horas

Semper auara fames, & amor sceleratus habendi.

8 Quò vero tot opes? nisi sanè vt quadrupedantum

Sub soleis tellus calcata resultat equorum,

Nec capiant currus & acutos falcibus axes

Structa per immensos armamentaria campos.

Inde peregrinas accersiuere deorum

Effigies, vrbique sacra indixere prophana

Numina portantes victis violenter adempta,

E

Cetero

Regnante
Augusto, sub
quo Christus
natus est, bel-
la toto orbe
conquiescent
& Ianus Ro-
mæ clausus.
vide historio-
graphos.

Exhortatio ad
suos popula-
res Iudæos.

Iudæi Iesaiæ
temporibus,
ariolis & som-
niorum con-
iecturis de-
diti.

Auaticia hic
vt sæpe aliis
in locis ex-
probratur.

Multiplicatio
currum &
equorum re-
gibus Israel
prohibita.
Deuter. ca. 17.

5 Domus Iacob, ve-
nite & ambulemus
in lumine Domini
Dei nostri.

6 Proiecisti enim po-
pulum tuum domum
Iacob: quia repleti
sunt vt olim, & augu-
res habuerunt sicut
Phisitium, & pueris
alienis adhæserunt.

7 Repleta est terra
argento & auro, & nō
est finis thesaurorum
eius.

8 Et repleta est terra
eius equis, & innu-
merabiles quadrigæ
eius. Et repleta est
terra ei us idolis: optis
manuum suarum ad-
orauerunt, quod fe-
cerunt digiti eorum.

9 Et incurruant se homo, & humiliatus est vir. Ne ergo dimittas eis.

10 Ingredere in petram, abscondere in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius.

11 Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo virorum.

Exaltabitur autem Dominus solus in die illa.

12 Dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur.

13 Et super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan.

14 Et super omnes montes excelsos, & super omnes colles elevatos.

15 Et super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitum.

16 Et super omnes naues Tharsis, & super omne quod visu pulchrum est.

17 Et incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Et elevabitur Dominus solus in die illa.

18 Et idola penitus conterentur.

19 Et introibunt in speluncas petrarum, & in voragine terrae à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram.

Ceu praedam populus, agresti facta securi
 Pictorisve manu ducta, argillave sequaci
 Ficta. ° djs illi se talibus aduoluerunt,
 Sacraruntque aras: o dedecus, ille superna
 Mentis homo diagq. capax rationis, omisso
 Contemptoque deo rerumq. parente, profudit
 Indignas ad muta preces idola, carentesque
 Auriculis statuas votis oneravit ineptis,
 Et suum opus coluit: sed non scelus istud inultum
 ° Esse fines Pater omnipotens. fuge quisquis es ausus
 Talia, vade, fuge, & petris te conde sub altis,
 Aut vastas scrutare specus, si forte furentis
 Os oculosque Dei possis decepte minaces.
 Exertaq. manus emissum euadere tclum.
 ° Nam cum summa dies e' ineluctabile tempus
 ° Venerit, angusta cum maiestate verendum
 Conspicuumque dabit sese deus omnibus oris
 Sublimi residens solio, tunc emula celo
 Nobilitas nuper, seuoque potentia regum
 Vana supercilio, terram inclinata metuque
 Perdita spectabit, nec ut olim, cornua tollet.
 Scilicet ira Dei grauis omnibus incubat, altum
 Quicunq. & nihil humanum ac moderabile spirant:
 ° Namque illi citius stirpe euertentur ab ima,
 Quam Boreas Caurusque aduersis flatibus inter
 Sese luctantes properant prosternere cedros,
 Et Libani nudant magno pineta fragore,
 Altaque glandiferi iuga depopulant Basani.
 ° Quam cito contortivis fulminis ignea magna
 Auellit montis latus, auulsamque propinquam
 Proiicit in vallem, ° turreisque & moenia celsa
 Proruit, indignata humiles quassare genistas.
 ° Quam cito turbo rapax violento vortice naues
 Deprimit Eoas, natat aquore Tharsica gaza,
 Diripiturque notis non emer sura profundo!
 Tam cito subsidit ventosa potentia regum,
 Et procerum fastus tenues vanescit in auras.
 ° At Deus imperium tenet, eternumque tenebit,
 ° Et simulacra Deum pede sternet inania forti.
 ° Qui vero illa sibi finxere colenda, minacis
 Ora Dei fugient, maiestatiisque corusco
 Fulgore attoniti cecis se rupibus abdent,
 Aut iuga summa petent, proiectisque omnibus, auro.

Auaritia primo, mox diuitiae & ab his superbia, inde idolatria, vt verum sit radicem omnium malorum esse cupiditatem.

In superbos, & arrogantem & elato supercilio.

Naues Tharsis habet retus: significat autem Tharsis Chrysolithum lapideum caeruleum, à cuius colore ponitur abasus à proquo uis mari apud Hebraeos.

Quas.

20 Quasque sibi argento conflagrant ante figuris
Monstrisque immundis in talpas, lucifugasque
Noctis aues scalpro sculptis ductisve colore,

21 Sub specubus quarent latebras aut montibus altis,
Nequicquam vlttricem fugientes numinis iram,
Cum vitas hominum, cum noxia crimina queret.

22 Desinite ergo deum velle ignorare, quod illum
Vitales ut nos spirantem naribus auras
Cernatis, namque ille fuit, erit, estque supremus
Regnator superum, Deus immortalis & vnus.

Manifesta de
Christo Deo
& homine
propheta.

Cap. 3.

1 Ecce autem in foribus (quando tam sana monentem
Respuitis) tempus quo maximus ille deorum
Bellipotensque Deus vestra lectissima quondam
Robora militia, validamque etate iuuentam
De medio ante diem tollet, ferrumque cruentum,
Aetatis nullo, nullo discrimine sexus
Exeret, inducetque famem, potumque cibumque
Ingratis adimet, cererem fonte sive salubres,
Et terra & celo pluuiis que negantibus austris.

2 Nemo vos inter iudex qui iura salubri
Temperie dispenset, erit: responsa negabunt
Vates: coniector mendax fallacibus vltro
Auguriis miserum ludet prodetque popellum.
Nemo senex cana qui religione verendus
Prudentique vsu doctus, praescripta sacrarum
Enarret legum, disciplinamque reducat
Iamdudum exilio pulsam longaeque remotam.

Cognitio ve-
ritatis iudaeis
incredulis de-
negata.

3 Qui ducat vestras in praelia dura cohortes
Nullus erit, siue is praefectus, siue tribunus,
Centuriove suat, seu quinquaginta regendos
Sub sua signa trahat iuuenes discrimine nullo.
Sit dux ille mei populi, princepsque senatus,
Consilio multum qui polleat eloquioque;
Sit fabri ductor qui moenia sarta tueri
Calleat, & celsas in caelum educere moles,
Et quo fossa loco, quo sit tutissimus agger
Cespitem ponendus longaeuo praesciat vsu;
Denique sit sapiens omni que peritus in arte,
Omnes diuersa praereptos morte necabo.

4 Succedent pueri quibus experientia nulla,
Non atas habilis paci, non utilis armis.
His ego seu subitum miles pascatur in hostem
Ducendus, seu iura domi tractanda, regendam

20 In die illa proi-
ciet homo idola ar-
genti sui & simulachra
auri sui quae fecerat
sibi, vt adoraret talpas
& vespertiones.

21 Et ingredietur
scissuras petrarum, & in
cauernas saxorum, a
facie formidinis Do-
mini, & a gloria ma-
iestatis eius, cu surre-
xerit percutere terram.
22 Quiescite ergo ab
homine cuius spiri-
tus in naribus eius,
quoniam excelsus re-
putatus est ipse.

Cap. 3.

1 Ecce enim domi-
nator Dominus ex-
ercituum auferet ab
Ierusalem & ab Iuda
omnem virum fortem,
& omne robur panis,
& omne robur aquae.
2 Et fortem & virum
bellatorem, & iudi-
cem, & Prophetam,
& ariolum, & senem,

3 Principem super
quinquaginta, & ho-
norabilem virum
& consiliarium, & sa-
pientem architectum
& prudentem eloquij
mystici.

4 Et dabo pueros
principes eorum, &
effeminati domina-
buntur eis.

E 2

Rev

Rem vestram misera sub conditione relinquam.

Proque bonis legum custodibus inconsulti

Impuri que homines ad clauum in puppe sedebunt.

⁵ *Quae tum ibi tempestas? heu quam confusio vasta*

Omnium erit rerum? populariter omnia saeuis

Feruere disidiis, intestinoque tumultu

Cernere erit, cana puer obtrectare senecta,

Plèbsque magistratum audebit contemnere sanctum.

Vsque adeo ut nec honos, etas, nec stemata quemquam

A vi defendant, insons cum fonte peribunt,

Ciuiisque graui vertet furor omnia motu.

⁶ *Quippe suum sibi quisque ducem sine lege creabit,*

Hic sibi fraterna consanguinitate propinquum,

Ille alium longo vsu & consuetudine notum,

Apprensaque manu, Vestis tibi suppetit & res,

Euge veni, & nobis meritum te praesce (dicent)

Namque in te solo res inclinata recumbit.

⁷ *Ne mihi (tum referet) ne tantam imponite curam:*

Nam neque me tanto dignum profitebor honore,

Alter eat, nec is ego patrie qui membra labantis

Sustentare queam, luxasve reponere partes:

Et mihi tam nudo quam vos quid iam super, unde

Aut miseros possim vestire aut pascere egenos?

⁸ *Ergo ruunt Solymi, ruit ingens gloria Iudae,*

Lasus ad ignotas Deus omnia transtulit oras:

Nam dictis illum prouitauere superbis,

Commentis etiam num ausi temerare prophanis

Sacra Dei, & Luci caelesti offundere noctem.

⁹ *Nec tamen error eos ducet, sed sponte palamque*

Peccabunt, oculosque suos, & conscia facti

Corda mali, testes praesentes semper habebunt.

Ac veluti Sodoma (gens digna perire) coloni,

Publica flagitiis macularunt compita saedis:

Sic sua proiecto vulgarunt supra pudore,

Non ea nesciri saltem abscondiue ferentes.

Ah infelices, quos execratio dira,

Paenaeque par scelere quod commiserunt sequetur.

¹⁰ *At vos o iusti Dominum celebrate frequentes,*

Dicite iuridicam mentem fideique tenacem,

Et sine fine bonum, sine fraude doloque fidelem.

¹¹ *Queritis exemplum? En operum mala turba suorum*

Messem collegit qualem sibi seuerat ante:

Contemtorque Dei merito execrabilis actis

Pramia

3 Et corruet populus
vir ad virum suum, &
vnusquisque ad pro-
ximum suum.

Tumultuabitur puer
contra senem, & igno-
bilis contra nobilem.

6 Apprehendet enim
vir fratrem suum aut
domesticum patris sui,
Vestimentum tibi est,
princeps esto noster,
ruina autem haec sub
manu tua.

7 Et respondebit in
die illa dicens, Non
sum medicus, & in
domo mea non est
panis neque vestimē-
tum: nolite me con-
stituere principem
vestrum.

8 Ruit enim Ierusa-
lem, & Iudas cōcidit:
quia lingua eorum &
adinuentiones eorum
contra Dominum, vt
prouocarent oculos
maiestatis eius.

9 Agnitio vultus eo-
rum respondebit eis,
& peccatum suum
quasi Sodoma predi-
cauerunt, & non ab-
sconderunt.

Vae animae ipsorum,
quonia reddita sunt
eis mala.

10 Dicite iusto quo-
niam bene, quoniam
fructum adinuentioni-
um suarum comedit.

11 Vae impio in ma-
lum. Retributio e-
nim manuum eius
facta ei.

Vae tibi ciui-
tas, cuius rex
iuuenis, &
principes tui
manu comedunt. Eccle-
siast. cap. 10.
Haec omnia
(proh dolor)
euenisse vidi-
mus.
Mordentes
inuicem, con-
sumpti estis
ab inuicem
ad Galat.
cap. 5.

Seditio fre-
quens in ma-
gistratum
aut principem
electionibus.

Conscientia
mille testes.

Rursus pro-
teritum pro
futuro, quod
est frequens,
propter certum
ordinem pro-
phetiae.

Premia digna suis domino ulciscente recepit.

¹² *Lucripeta exactor, cumulatæque fœnora iungens*

Fœnoribus, rapidaq; dies & tempora signans

Vsura, miserum exhausit suxitque popellum,

Femineis prius imperiis blandisq; subactum

Illecebris: mendaci igitur ne credere tutum

Esse putes turba, quæ te malè blanda beatam

Prædicat ô mea gens: latet impostura, caueto:

Nam tua, quo te cumque feras, vestigia cautus

Captat adulator, quo te grauiore ruina

Subuertat tandem: securius omnia credes

¹³ *Quæ tua sunt Domino, qui stat sublimis ut æquum*

Indicet, & rectis moderetur legibus orbem.

¹⁴ *Ille tamen prius huc venturus, ut impia de se*

Iudicia expectet populi, populûmque regentum,

Quos porro verbis his arguet ipse vicissim.

Quam vobis scitè positam, feliciter auctam

Et confirmatam robusto palmite vitem,

Vt mihi vestra statos fructus cultura, referret

Curandam dederam, cur vos depascitis ipsi?

¹⁵ *Quid nisi mæsta inopû spolia exuniâsque videre est*

In domibus vestris, & partas cade rapinas?

Cur plebem obruitis miseram, cur omnis egentes

Auxilij, quos munus erat defendere vestrum,

Ipsi commolitis crudeliter obteritisque?

¹⁶ *At mox femineos aggressus carpere luxus,*

Acria crudelis proritamenta rapina,

Hæc Deus armipotens toruo Deus euomet ore.

Ecce tuas malè sana Sion, natâsque nurûsque

Turrato erectas collo & ceruice superba

Sublimes, oculisq; loqui nutûquo peritas,

Et manuum plausu doctas motûque petulcum

Composito ad numerum molles saltare choreas

Ipsè Deus, Deus ipse nouo decorabit amictu:

¹⁷ *Nam quæ nunc comptis gestant laudata capillis*

Tempora, caluities mala deglabrabit, & alium

Area formosi capitis deradet honorem,

Tum male nudatas mærorque pudorque sequetur.

¹⁸ *Nec satis hoc, pedibus Dominus surisque superbis*

Detrahet auratis sandalia fulgida vinclis.

¹⁹ *Detrahet & frontibus, & tortile leui*

Aurum ceruici & baccata monilia collo.

Quodque comas rutilum flauas discriminat aurum:

E 3

Armillas

¹² Populum meum sui exactores spoliauerunt, & mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viani gressuum tuorum dissi-
pant.

¹³ Stat ad iudicandû Dominus, & stat ad iudicandos populos.

¹⁴ Dominus ad iudicandum venit, cum senibus populi sui & cum principibus eius. Vos enim depasti estis vineam meam, rapina pauperis in domo vestra.

¹⁵ Quare atteritis populum meum, & faciem pauperû commolitis, dicit Dominus exercituum.

¹⁶ Et dicit Dominus Deus. Pro eo quod eleuatæ sunt filia: Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorû ibat, & ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant:

¹⁷ Decaluetur Dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit, & erit pro ornamento ignominia.

¹⁸ In die illa, auferet Dominus ornamentum calciamentorum, & lanulas,

¹⁹ Et torques, & monilia, & armillas,

Verba Dei ad scribas & pharisæos.

Adulatores in aulis principum & pseudoproprietæ in ecclesiâ quàm sint perniciosi hinc discimus.

* Incendium aut depastio dominicæ vineæ rapina pauperis: neq; enim tanta calamitate evertit grandio vineâ, vt animam pauperis iniustitia: ipsa enim anxietas & agri-
gritudo se in secessu animi effundens, omni morte acerbior est. Chrysostr. hic. Inuehitur in luxum muliebrem
Amictus viri & crispus dentium & incessus pedis renuntiat quæ de eo sunt ecclesiast. cap. 19. Area capitis vitium quo pili decidit Plinius & Celsus lib. 8, cap. 4. Vix illo alio loco scriptura inuenitur tam prolixus sermo aduersus mulieres: causam reddit Chrysostr. Immodicâ molitiam & luxum profusorem vxorum, per quem viros maxima ex parte inducunt ad rapinam nequitiam, quod & supra insinuat, vbi ait: Et mulieres dominatæ sunt eis.

tibi eius cuius rex enis, & scipes tui ne come. t. Eccle. cap. 10. C omnia ob dolor) nisse vice s. dentes. cein, con. pti estit nuicem Galat. 5.

tio fren- ns in ma- atuum principu lionibus.

scientia e testes.

us pro- um pro ro, quol equens, ter cert- nem pro æ.

20 Et mitras, & discriminalia, & perisphelides, & mure-nulas, & olfactoriola & annulos,

21 & in aures, & gemmas in fronte pendentes,

22 & mutatoria & palliola, & lintheamina, & acus,

23 & specula, & syndones, & vittas & the-ristra.

24 Et erit pro suau-odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calu-ittium, & pro fascia pe-ctorali cilicium.

25 Pulcherrimi quo-que viri tui gladio ca-ident & fortes tui in proelio.

26 Et mœrebunt atq; Iugebunt porte eius, & ipsa vrbs desolata in terra sedebit.

Cap. 4.

1 Et apprehendent septem mulieres virū vnum in die illa di-centes: Panem no-strum comedemus, & nostris vestimentis operiemur, tantum-modo inuocetur no-men tuum super nos, & aufer opprobrium nostrum.

2 In die illa erit ger-men Domini in ma-gnificentiā & gloria, & fructus terræ subli-mis, & exultatio his qui saluati fuerint de

Israël.

Armillas manibus, 10 capitique ligamina mitræ, Fasciolasque auro textas & murice, plexasque In nodos auro virgas & lento argento, Crurum aptum tegmen rapidis dabit ignibus vri.

Quid tot suffitus, tot odoramenta sagacis Delicias naris referam? quid prodigiosis Sumptibus ad fœdos reparata tot unguina luxus? Hæc ultra Oceanum magnis quæ sita periclis Protinus absument diuini flamma furoris.

21 Detrahet auriculis aurum, discerpent in aures, Fronti adimet gemmas, & transparentia filo Suppara pertenui prodendis vitile membris

Qualia sunt tegmen. 22 muliebris denique mundi Cunctum instrumentum, bombycina tenuia, acúsque Ex auro solido, fingendis crinibus aptas,

23 Et specula & vittas, multumque operosa the-ristra Proteret irati feruens vindicta Tonantis.

24 Atque ubi odoriferis fragrant nunc omnia succis Compita, fœtor erit nulla medicabilis arte.

Matronas laqueus pro zona diuite cinget, Fasciæque eminulas compscere texta papillas Virgineos non ultra sinus constringet, at illi Succedet saccus niger, & cinere obsitus atro.

I nunc, finge comas, ut pro crispante capillo Caluitium deforme feras, turpemque senectam.

25 Ecce tue gladius lectissima robor a pubis Hauriet hostilis. 26 plangent viduata Sionis Mœnia, & ipsa solo recubans, natósque peremptos Circumplexa sinu madido, sua fata querelis Immedicabilibus nulli miserabilis edet.

1 Rarus erit terris vir tunc habitator in illis: Desertas sese vidua, innupta q; puella Plorabunt, vtróque virum sibi iungere septem Optabunt vnum, dicentque: ô vnice nostri Vindex dedecoris, ne dedignere precantes.

Ecce tuis genibus pronoluimur, vt ere nobis Vt lubet, & rebus nostris quacunque supersunt. Non panis desit, non multæ copia vestis:

Hoc tantum, vir chare, tua nos asserere dextra, Esse tuas si fortè sinis, dici que, nihil iam

Poscimus: opprobrii maculam deleueris omnem.

2 Vota ferent, nam mox mūdo noua germina surgent, Germina nata serente Deo, terrasque replebunt,

Quas

Exiit hic sus potius examat hoc loco Vates noster mulierem cōptam a calot vt dicitur ad caput.

Hæc omnia captiuitatem futuram præsentabant.

Cap. 4.

Vocabulum quod est in Hebræo, modo septem, modo plures designat. Sub huius viri vnus Schemate Christus intelligitur.

Quas sol cunque videt procero atque vberē fœtu.

Magnificis Deus ipse sator cantabitur hymnis.

3 Gaudebunt dira seruata à clade fideles

Reliquie Isacidum, seruatorēque sequentur

Sancta reliquie, dudūmque in codice vite

Describe: noua erūt etenim omnia sãctãg, postquã

Culpam agnoscentis maculas sordēsq̃e Sionis

Omnipotens Dominus caelesti lauerit vnda,

Et vetus admotis rescauerit ignibus vlcus,

Vlcus tabificum, & mala per contagia serpens.

5 Tum Deus has præsens, præsens Deus incolet oras,

Et montem sanctum, & sancto loca proxima monti,

Luce, teget nubes vmbra sublustris opaca,

Nocte, coruscantis rutilantia lumina flammæ,

Præsidium quod nulla queat superare potest as.

6 Quippe hic que nimios vincant vmbacula soles

Constituit Pater omnipotens; tentoriãque imbres.

Aduersus gelidos, tempestatēsq̃e sonoras,

Pax vbi & alta quies omnes regnabit in annos.

7 Audi igitur (nam triste mihi lubet edere carmen)

Quod vineta meus sua dum patruelis adiret,

Omnia vasta videns irato protulit ore:

Audi igitur dilecte mihi sate sanguine Iuda.

Cur ego cūm letam meditarer pangere vitem,

Naturam genitūmque soli, positūmque lacorum,

Ventorum sedes tempestatūmque notauis?

Cur astrorum ortus seruauis obitūsq̃e cadentūm?

Cur leto pinguique aruo, cur vberē gleba,

Cur iustis posui sulcis? cur postam & adultam

Et iam florentem muri munimine cinxi?

Rudera cur lapidēsq̃e & noxia gramina plantis

A siduo versans sola dura bidente reuelli?

Cur turrim statui sedem custodibus, & cur

Pinea tot struxi pressandis præla racemis?

An non vt latis prouentibus ampla quotannis

Impleret quamuis auidam vindemia cellam?

Dum venio spe distentus, pro mitibus vuis

Vitis in agrestem subito mutata labruscam,

Degeneres fœtus, ingrataque munera misit.

8 Quisquis es excelsa Solymorum ciuis in vrbe,

Et vos qui genus & nomen iactatis Iude,

Dicite (nam scitis) nostrãmq̃e hanc cernite litem,

9 An mihi quid super hac vite imprudenter omissum

E 4

Negle.

Apostolos & qui per eos fidem Christi acceperunt, intelligit hoc loco D. Hieronymus.

Nubes consolationis est anime patienti, & flamma splendor qui in consolatione interuenit: quod enim nubes in ætate, idem præstat lux siue flamma in tenebris.

Cap. 5.

Patruelem Christum vocat Isaias, quod ex eadē gente secum natus sit. Cur hanc criminū & scelerum obiectiōem vocat canticū, vide interpretes, & præsertim Chrysostomū qui allegat exemplū Moyses, cuius est canticum in suggillatione Iudæorū valde prolixum, Deut. 32. Hunc locum plenius exequitur Christus seruator noster, Matthæi cap. 21. Turrim quidam templū interpretatur, torcular autē siue pressurarietate, quod in altari fructus a sacrificiis collecti offerbantur.

3 Et erit omnis qui relictus fuerit in Siō, & residuus in Ierusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Ierusalē.

4 Cū abluerit Dominus sordes filiarū Sion, & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudiciij & spiritu ardoris.

5 Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, & vbi inuocatus est, nubem per diem, & fumum & splendorem ignis flammantis in nocte: super omnem enim gloriam protectio.

6 Et tabernaculum erit in vmbaculum diei ab æstu, & in securitatem & absconsonem à turbine & à pluuia.

Cap. 5.

1 Cantabo dilecto meo caricum patruelis mei vineæ suæ. Vineæ facta est dilecto meo in cornu filio olei.

2 Et sepiuit eam & lapides elegit ex ea, & plantauit vineam electã. Et ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea, & expectauit vt faceret uuas, & fecit labruscas.

3 Nunc ergo habitatores Ierusalē & viri Iuda, iudicate inter me & vineam meam.

4 Quid est quod ultra debui facere vineæ meæ, & non feci? an quod expectaui vt faceret uuas, & fecit labruscas?

Neglectum-ve fuit, cui summam impendere curam
 Fas erat? an me aliqua ignauium vigilantia fugit?
 Quis labor exhaustus non est, quæ cura relicta?
 Quid me præterit, quid-ve acrem ad cuncta fefellit?
 Nil, nisi fortassis quod tum malè prouidus uuas
 Expectaui ab ea dulces, quæ ferret acerbas.

5 Et nunc ostendam
 vobis quid faciam vineæ
 meæ. Auferam
 sepe eius, & erit in
 direptionem. Diruam
 maceriem eius, & erit
 in conculcationem.

Pro quibus admissis quando censere, quid illa
 Sit merita, aut furi ambigitis, statuam ipse, ratumque
 Quod statuam & firma mansurum credite lege.

6 Et ponam eam de-
 sertam. Non putabi-
 tur & non fodietur, &
 ascendent super eam
 vepres & spinæ. Et
 nubibus mandabo ne
 pluant super eam im-
 brem.

Quas olim arcendo pecori de vimine lento
 Texueram sepes, manibus demoliar istis,
 Maceriemque feras solitam prohibere rapaces.
 A fundamentis excisam diruam, ut illi
 Syluestres vri assidue capreæq; sequaces
 Illudant, pascantur oues auideque iuence:

Conculcentque omnes hominesque feraeq; relictam:

Non illam finget procurua falce putator,
 Non exercebit fossor sola vertere doctus,
 Splendentemque manu dura tractare ligonem.

At contra densis obducent sentibus herba
 Horrentesque rubi extinguent, vepresque maligni:
 Et tandem spinis superabit rhamnus acutis.

Atque adeo ne à stirpe queat quandoque reuerti,
 Nubibus edicam pluuiis Austròque madenti,
 Sole sub aestiuo positam caelestibus undis
 Abstineant recreare, & dulci rore fouere.

7 Vineam autem Do-
 mini exercituum do-
 mus Israël est, & viti
 Iudæ germine delecta-
 bile eius. Et expecta-
 ui ut faceret iudiciū,
 & ecce iniquitas: ius-
 titiā, & ecce clamor.

Hæc vitis Domino quondam sata bellipotenti,
 Palmesque ex illa natus, prænobile germen,
 Israëlæ genus signat Iudæque profectum,
 Olim stirpem vnā, nunc nomine, riuibus, agris,
 Rêque duos populos, atque in duo corpora sectos:

Quos ego longanimis multum expectare, diūque
 Sustinui, si forte bonos, si forte salubres
 Iustitiæ fructus posita feritate referrent,
 Sed frustra: quid enim gens impia præter iniquum,
 Murmura quid præter clamoræque iurgia fecit?

8 Væ qui coniungitis
 domum ad domum,
 & agrum agro copu-
 latis vsque ad termi-
 num loci. Nunquid
 habitabitis soli vos
 super terram?

Iamque ad vos venio, quos odi & abominor omnes,
 Qui domibûsque domos, & agris coniungitis agros,
 Limitibûsque parum vestris contenti, alienos
 Nullo iure ultra lapides metâsque salitis,
 Terminus interea vicino euellitur aruo,
 Pêrque nefas pauper fundo exturbatur auito.

Quis modus, aut quis finis erit? quò tenditis ultra?

Vos ne

Sepem & my-
 ceriam, culto-
 diam Angelo-
 rum interpre-
 tatur quidam.

Per pluuiam
 negatâ Iudæ
 & eorum sy-
 nagogæ, ver-
 bum Dei in-
 tellige.
 Explicatio
 parabolar.

D. Paulus ad
 Eph. 4. Omnis
 amaritudo,
 ira, & indi-
 gnatio, &c.

Transit ad
 auaritiæ le-
 daorum.

Vos-ne ergo soli vos totum habitabit orbem?

*Sape meas Domini vox dira minantis ad aures
Tinnit ingeminans: Non sim Deus, hæc nisi celsa
Aureaque & magno spatiosa palatia tractu
Faxim deserta, & solis infessa chelydris.*

*Quid foditis vites miseri, quid scinditis agros,
Quid fax conseritis? Labor irritus omnis abibit
In cassumque fluet: vix ingera dena lagenam*

*Exiguam vappa lapidata vite remittent.
Et cum terdenos sterili commiseris agro
Sementis modios, vix tres in messe redibunt.
Deceptus frustrata gemet sua vota colonus.*

Et dubitamus adhuc calo regnare Tonantem?

*Vos quoque qui primis vite florentis ab annis
Ad capulum & rugas vsque occiduamque senectam
Exuti veros homines mentemque virilem,
Inq; feras versi, multum damnosa furentis
Castra sequi Bacchi Venerisque assuescitis, olim
Dira manent avidos siceræ, vinoque calentes.*

*Vina coronatus fundit spumantia crater,
Inq; reditque calix circumferturque bibendo.
Fit strepitus, varium confuso murmure carmen
Nunc lyra, nunc cytharæ, nunc buxæ tibia dicit.
Nunc cana sistra tonant, nunc rauco tympana pulsu.
Vinum omnes vinum poscant simul atque reposcunt.
Vino clauduntur conuiuia, vino ineuntur.*

*Interea obliui qui sitis, quoque creati
Semine, vos ipsos & facta Dei inclyta magni
Negligitis: mens quippe iacet pars optima vestri
Obruta, nec potis est rationem audire iubentem.*

*Hæc quondam cause, cur gens impura periret
Funditus, & nuribus seruitum hostilibus iret.
Quippe Deum temulenta suum contempsit, & omnis
Immemor officij ius fasque piùmque reliquit,*

*Inde secuta fames, qua maxima nobiliorum
Pars cecidit, reliquum absumpsit sitis ignea vulgus.*

*Tartarus haud capiens numerum turbamq; cadentum
Cogetur laxare sinus, & ter tria pandens
Gutturæ mors inhians: descendunt agmine deriso
Pectora robusta quondam lectissima pubis,
Sublimes humilisque simul discrimine nullo
Durus inexpletis abscondet faucibus orcus.*

Tum fastus quondam nulli tolerandus, & ingens

F

Ille

9 In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. Nisi multæ deserte fuerint grandes & pulchræ, & absque habitatore.

10 Decem enim ingera vinearum faciet lagunculam vnam, & triginta modij semetis faciet modios tres.

11 Væ qui confurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & ad potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis.

12 Cithara & lyra & tympanum & tibia & vinum in conuiujs vestris, & opus Domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis.

13 Propterea capiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobles eius interierunt fame, & multitudo eius sicut exaruit.

14 Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque villo termino. Et descendunt fortes eius, & populus eius, & subiuues gloriose eius ad eum.

15 Et incuruabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimuntur.

Sterilitatis & solitudinis comminatio.

Quod habetur in textu Manè vsque ad vesperam, à iuuenta ad senectam interpretatur.

More prophético futura tanquam præterita describit, vt sæpe alias.

Fames verbi Dei, quam haec genus passus fuit Iudæi.

Ille supercilij tumor, & frons torua minaxque
Concidet, & fado seroque pudore premetur.

16 Et exaltabitur
Dominus exercituum
in iudicio, & Deus
sanctus sanctificabi-
tur in iustitia.

17 Et pascentur agni
iuxta ordinem suum,
& deserta in vbertate
ver. a aduenae com-
edent.

18 Vae qui trahitis
iniquitatem in funi-
culis vanitatis, & quasi
vinculum plaustrum,
peccatum.

19 Qui dicitis, festi-
net & cito veniat opus
eius, ut consideremus;
& appropiet & veniat
consilium sancti Is-
rael, & sciamus illud.

20 Vae qui dicitis bo-
num malum, & ma-
lum bonum, ponen-
tes tenebras lucem, &
lucem tenebras: po-
nentes amarum in
dulce & dulce in
amarum.

21 Vae qui sapientes
estis in oculis vestris
& coram vobismet-
ipsis prudentes.

15 At Deus, ille Deus, nostris qui praesidet armis,
Victoris iusti famamque decusque per omnes
Iure feret gentes: illum regna omnia sanctum
Verumque agnoscent, rectique bonique tenacem.

17 Namque feros lato depellet gramine tauros,
Tondendumque dabit nil triste timentibus agnis.
Quique prius desertus erat, tunc vberem gleba
Fecundum peregrina feret gensque aduena campum.

18 Creditis? an potius non euentura putatis
Quae loquimur? male sit vobis incredula turba,
Quos assuetudo impatiensque licentia freni,
Crimina criminibus serie connectere longa
Edocuit, tortumque malis contexere funem
Flagitiis, quae vos immuni pondere lassant,
Ut qui contenta plaustrum ceruice trahentes,
Deficiunt miseri duplici sub mole iuenci.

19 Quinetiam vestris insania dicta nefandis
Proditur: heus quis tu? quas nobis praecinis iras?
Quem Dominum, quem tu vltorem tam saepe minaris?
Quis Deus ille tuo toties repetitus in ore,
Quem tu venturum, quem iam iamque adfore fingis?
Quin veniat, veniat, seseque e nubibus altis
Praecipitem actutum iaciat: lubet illius omnes
Explorare vias, & consilia omnia scire,
Tum quis sit, dignus - ne fide verique professor,
Ambiguos proptius res perquisita docebit.

20 Hoc etiam vobis scelus est commune, quod olim
Supplicis Dominus punire solebat acerbis,
Ille Deus cui corda placent nullo oblita furo,
Mensque nihil falsum sentire aut promere docta.
Namque bonum signare mali cognomine, rursus
Virtutem vitij, vitium virtutis honestis
Nominibus, titulisque palam pretendere falsis,
An non est eadem maiorque insania, quam si
Pro tenebris lucem dicas, pro luce tenebras?
Dulcia quis possit dicentem absynthia ferre?
Quis nisi febre calens rapida mel dicet amarum?

21 Hec tamen (o nullo scelus unquam rite piandura
Supplicio) Vos o quibus, ad penetrabilia diuae
Solis (ut vultis) sophiae datur erepisse,
Quosque penes solos fixit sapientia sedem,

Ducitis

Agni & adue-
nae Christiani
sunt, de quibus
canit Da-
uides Psal.,

In Pseudo-
prophetas &
haeresiarchas,
& falsae do-
ctrinae asser-
tores.

Ducitis egregium stolido inculcare popello!

²² O digni male (si qui unquam) miseræque perire,

O diri artifices, medicati noxia vini

Pocula quam doctæ populo miscetis! eodem

Vase propinantes siceram, quo dira venena

Hausistis prius, & mortem ultro & sponte bibistis.

²³ Quid verò vobis non imprecer, à quibus auro

Iura dato redimunt nimium vanalia fontes?

Pœnâsque elidunt, quibus insons plectitur absque

Munere iudicium subiturus triste parato?

Ergo quòd egregiè dites sententia nunquam

²⁴ Vestrâ redarguerit, semper damnarit egentes,

Aurum non causam spectans, pro talibus ausis

Vos Deus & stirpem inuisam à radicibus imis

Euulsam, in cineres minuet, volucrèmq; fauillam.

Arescent flores, spes credula germinis, instar

Pulueris à vento rapti stipulae-ve sonoris

Ignibus absumpta tenues vanescet in auras.

Nam Domini leges & fœdera bellipotentis

Pace abiecerunt violata, caluit ausi

Demissum fœdis verbum proscindere dictis.

Praconesque ipsos variis traducere probris:

²⁵ Pro quibus horribiles vindex exarsit in iras,

Extendensque manum telumque trabale coruscans

Percussit populum memoranda strage rebellem.

Intremuere caui montes, penitusque reuulsa

Compage, abruptis dirum fremuere cavernis,

Stratâque per campos iacuerunt cadauera pingues;

Vt iacet in vili stercus-ve lutum-ve platea.

Nec tamen hoc satis est, necdum commota residunt

Corda Deo, stat adhuc calidas effusus in iras

Ultor, & elatis quatit horrida tela lacertis.

²⁶ Iam lugubre dabunt feralia classica signum,

Ad quod certatim toto procul orbe remota

Concurrent gentes, domini que ad prima vocantis

Sibila consurget nouus hostis & induet arma:

Et coniurato cum milite longa viarum

Emensus spatia extremis de finibus orbis

Adueniet pernix, & fulminis ocyoralis

²⁷ Improvisò aderit: nec enim mora segnis euntem

Militia-ve labor, terra-ve maris-ve pericla

Impedient, non somnum oculis, non corde quietem

Admitteret, non arma humeris, non cingula lumbis,

F 2

Non

In eos qui sa-
nam doctri-
nam deprauat
& pervertit.

ni & adue-
Christiani
t, de qui-
cane De-
es Psal.)

In iudices a-
ueros & cor-
rupti faciles.

Quæ suppli-
cia manent
impios Euan-
gelij deserto-
res.

Pseudo-
phetas &
sarcha,
læ do-
as asser-
s.

Celeritas el-
tionis diuine
graphice de-
picta.

22 Væ qui potentes
estis ad bibendum vi-
num, & vini fortes ad
miscendam ebrieta-
tem, siue siceram, ut
est in Hebræo.

23 Qui iustificatis
impium pro muneribus,
& iustitiam iusti
aufertis ab eo.

24 Propter hoc, sicut
deorat stipulam lin-
gua ignis, & calor
flammæ exurit: sic ra-
dix corû quasi fauilla
erit, & gemen corû
ut puluis ascendet.
Abiecerant enim le-
gem Domini exerciti-
uum, & eloquium
sancti Israël blasphemauerunt.

25 Ideo iratus est fu-
ror Domini in popu-
lum suum, & exten-
dit manum suam su-
per eum, & percussit
eum. Et conturbati
sunt montes, & facta
sunt morticina corû
quasi stercus in me-
dio platearum. In
omnibus his non est
auertus furor eius, sed
adhuc manus eius
extenta.

26 Et eleuabit signum
in nationibus procul,
& sibilabit ad eum de
finibus terræ, & festi-
nus velociter veniet.

27 Et non erit defi-
ciens neque laborans
in eo: non dormitabit
neque soluetur cin-
gulum lumborû eius,
nec rampetur corrigia
calciamenti eius.

Non suris ocreas ponet, dum victor abacta
In patriam præda redeat, quam nemo reposcet.

28 Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti. Ungulæ equorū eius vt iulex, & rotæ eius quasi imperus tempestatis.

Præpilata geret nec in vna morte timenda
Tela manu, semperque arcus in funera flexos.

Qua se cunque feret per campos unguis victrix,
Ungula dura magis saxo, falcis que minaces
Axe ab utroque trahens, sata læta, boumque labores
Prosternet, ceu turbo rapax, undans-ve procella.

29 Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonum, & frendet & tenebit prædam; & amplexabitur, & non erit qui eripiet.

29 Ipse audus prædæ miles, iam iamque prehensans
Frendet, vt in syluis ieiuna leona Libyßis,
Quæ dulcem catulis venatur edacibus escam.

30 Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris. Aspicimus in terram, & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est caligine ei.

30 Quis fragor armorū, quis clangor ab ære repulsus?
Quis fremitus clamorū, virū, stridorque rotarum?
Non sonitu reor Oceanum grauiore moueri,
Cum mare sollicitum stridet refluentibus undis,
Spumæque illisi plangunt ad littora fluctus.

Nos tunc attoniti terræ aduoluemur, & ora
Fœda luto & cinere ad cælum erexisse pudebit:
Nam merito nobis lux eripietur amica,
Lux in perpetuum stygius mergenda tenebris.

Cap. 6.

1 Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum. Et ea quæ sub ipso erant implebant templum.

Hæc quondam Azaria Solymis regnante canebam:

Ast ubi lepra graui serpens prurigine, regem
Sacrilegum vita & regnis spoliavit auitis,
Illo ipso vidi quo viuere desit anno.

(Nam mihi cælum aditu tum liberiore patebat)
Augusto in solio cum maiestate sedentem
Terribili, Regem regum, Dominumque Deumque:
Altior ille deos longè supereminet omnes,
Cætera turba minor pedibus subiecta sacratis,
Ordine quisque suo positi templum omne coronant.

2. Seraphim stabant super illud. Sex alæ vni & sex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.

Aurea sed circum picti laquearia templi
Seraphici volitant alæ plaudente ministri.
Sex ollis penna, quarum velata duabus
Ora oculosque premunt diuini lumine vultus
Præstrictos, faciem non ausi attollere contra.
Crura pedesque tegunt totidem, totidè aëra scindunt,
Dumque volant, vacuūque citi per inane feruntur,
Alternis talem resonant concentibus hymnum.

3 Et clamabant alter ad alterū & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus exercitū: Plena est omnis terra gloria tua.

3 O sanctū, sanctū, o Dominū, ter deniq; sanctum,
O Regem armorum dominum bellique potentem!
Sanctus enim Pater ille ingens totius origo
Fonsque boni, magnum qui complet numine mūdum.
Sanctus & ille Patris supremi Filius, ante

Cap. 6.

Ozias siue Azarias, quod sacerdotium vlti pariet, lepra percussus, lib. 2. Paral. Rege impio regnante, non ita familiariter se & sua mysteria exhibet Christus Deus & Rex noster.

Seraph, id est, amator, vult Ioannē picti Mirandulam de dignitate hominis.

Trinitatis mysterium hoc loco designatur.

Luci-

Luciferum genitus, melioris conditor aui,
 Vox summi sensusq; Dei, quem fudit ab alta
 Mente Pater, magnique dedit consortia regni:
 Sanctus & ille Ignis, diuini fomes amoris,
 A Genitore fluens per Natum Numine eodem
 Amborum communis Amor, quo cuncta creantur,
 Constant, seruantur, mare, terra & sydera celi,
 Cunctarum nexus rerum, in-que solubile vinculum.
 Salue sancte Deus, ter sancte, sed vnus & idem:
 Quam latè Oceani extremus finitur ab undis,
 Maestate tua plena est & numine tellus.

Lux euangelij
 Gentibus orta
 induxit tene-
 bras & fumū
 ignorātia Iu-
 daeorum sy-
 nagogis.

⁴ Hæc alternatim repetitio carmine semper
 Dum resonant, & sacra Dei mysteria pandunt,
 Cardinibus commota suis (mirabile dictu)
 Procubuere solo tremefacti limina templi,
 Ipsum autem templum piceæ nebula excita sumi
 Eripuit sensim ex oculis,mersitq; tenebris.

⁵ Talibus attonitus visis (nam vera videbam)
 Dirigui, steteruntque coma, gelidūque per artus
 Sudor iit: tandem mihi redditus, hæc ego mecum:
 Me miserum! quis ego qui cœtu inuentus in isto,
 Non potui socias cum vellem iungere voces?
 Cur tacui? cur non ingrata silentia rupi?
 Scilicet immundus labris, intèrque coactus
 Illotos habitare viros, audebo prophano
 Ore loqui magni diuina arcana Tonantis?
 Et tamen illum ipsum his oculis vidi ipse, nec error
 Aut sopor illud erat, sed cominus omnia vidi.

Calculus hic
 siue pruna vi-
 ua, verbum
 Dei, siue Spi-
 ritus sancti
 gratiam signi-
 ficat.

⁶ Vix ea desieram, cum flammeus aliger ad me
 Præpetibus vectus pennis delabitur: Olli
 Calculus in dextra fuit igneus, hunc prius ara
 Flagrante abstulerat dentato forcipe prensans.

⁷ Vt venit, labrum pruna permulsi, aitque:
 Ecce tuum os tetigi pollutāque labra, timere
 Desine, quidquid erat labis maculæq; rubente
 Purgatum est flamma, pande os linguāque piatam.
 Nuncius hæc, mox æthereis se nubibus abdit.

Prædicandi
 verbi munus
 non teneat
 suscipiendum,
 nisi calculo
 cælesti labris
 prius purga-
 tis: non enim
 aliter conce-
 ditur admini-
 stratio in Ec-
 clesia.

⁸ Interea medium video discedere calam:

Et de nube caua vox euibrata Tonantis,
 Talibus attonitas dictis mihi perculit aures:
 Quem mittam populo non mollia iussa daturum?
 Quis nobis tandem legatus idoneus ibit?
 Me me adsum dixi (nec enim fas esse putabam

4. Et commota fuit
 superliminaria tem-
 pli & cardinum a vo-
 ce clamatis, & domus
 impleta est fumo.

5. Et dixi: Væ mihi
 quia tacui, quia vir
 pollutus labiis ego
 sum, & in mediopo-
 puli polluta labia ha-
 bentis ego habito, &
 Regem Dominum
 exercituum vidi ocu-
 lis meis.

6. Et volauit ad me
 vnus de Seraphim, &
 in manu eius calcu-
 lus, quem forcipe tu-
 lerat de altari.

7. Et tetigit os meum
 & dixit: Ecce tetigi
 hoc labia tua, & aufer-
 retur iniquitas tua,
 & peccatum tuum
 mundabitur.

8. Et audiui vocem
 Domini dicentis:
 Quem mittā, & quis
 ibit nobis? Et dixi,
 mitte me.

*Tū tacuisse mihi) me mitte Deūm atque hominū Rex,
Ibo, ibo intrepidus quo tu me cumque vocabis.*

9 Et dixit: Vade & dices populo huic: Auditū audite, & nolite intelligere, & videte visu & nolite cognoscere.

9 *Vade (ait) & populo perfer mea dicta rebeli.
Non ego vobiscum posthac versabor ut olim
Cūm populos coram affarer, vestrosque parentes
Præsens dignarer; certum est migrare, sacrisque
Longè translati aliam mihi querere sedem,
Hic vbi sincero veroque colemur honore.*

10 Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claudes; ne forte videat oculis, & auribus audiat, & corde intelligat, & conuertatur, & sanctur.

10 *Nam vos, quæ spes est oculos ut & extima sensa
Vnquam immittatis nostra in mysteria legis?
Cūm pectus vestrum doctrina occluditis vltro?
Pectus hebes, crassum, & tetra caligine mersum?
Surdas quin etiam obstruitis monitoribus aures,
Comprimitisque oculos, teneras ne forte per aures
Perque oculos sensus intellectusque fenestras
Summum illud Verum mentis peruadat in arcem;
Cognitioque mei vos ad meliora reducat:
Qua sine nulla salus nec spes super vlla salutis.*

11 Et dixit: Vsq̄e quo Domine? & dixit, donec desolentur ciuitates absque habitatore, & domus sine hominibus, & terra relinquatur deserta.

11 *Alme Pater, Pater alme, quis his erroribus ergo
Finitus erit? quas his metus & tempora ponis?
Dicebam lacrymans: tum toruo rettulit ore:
Hæc ego fixa volo donec labentibus annis
Funestus Solymas irrumpat victor in arces,
Gensque antiqua ruat multos dominata per annos,
Nec cultor reliquus, nec sit domus vlla superstes,
Terraque tot ducibus quondam populisque superba,
Tot palmis oleisque ferax, tot diues aristis,
Pro populis vrsos habeat, pro ciue leones.*

12 Et longè faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

12 *Reliquias verò, si quæ fortasse manebunt,
Aut fuga disperget varias in tuta per oras,
Aut graue seruitium pistrino addicet inertis.
Hos inter casus (per me licet) impia crescat
Progenies, terras modò dissociata per omnes,
Exul & extorris, miserabile protrahat æuum.*

13 Et adhuc in ea erit decimatio, & erit adhuc in depradatione sicut terebinthus, & sicut quercus que proiecit fructus suos: sanctum semē erit quod steterit in ea.

13 *Quanquā census erit nō magnus, & incrementum
Exiguū, decimus vix inuenietur ad illum
Collatus numerum, qui tum cūm regna manerent,
Vrbes & vicos numerosa prole beabat.
Nec tamen hostilem parua hæc fœtura furorem
Effugiet: rursus prædæ cladique patebit,
Fortunis spoliata suis, ut Chaonis arbor
Aut terebinthus, hiems quam fronde maligna virenti
Exuit, aut fructu Boreas spoliavit honore.*

Hæc secundum septuaginta interpretes, quos etiam secutus est Diuus Paulus hunc locum citans Act. Apost. cap. 28

De Vespasianis imperatoribus intelligit D. Hieronymus.

Vastationem factam sub Aelio Hadriano idem intelligit Hieronymus.

Quod

Apostolos & eos qui ex iudeis crediderunt intellige.

Cap. 7.

*Quod verò germen fixis radicibus alto
Hæserit, haud illud tempestas vlla reuellet,
Sed sanctum Deo erit sarium tectumque Tonanti.*

*1 Sex denis pius Osiades regnaverat annis.
Cum moriens sceptrum nato transmisit habendum
Degeneri, neque per vestigia patris ituro:
Hunc bello nuper victum repetebat adaucto
Milite rex Syriae Rasis pinguisque Damasci,
Cui se Romelides socialiâque arma Phacæas
Iunxerat, Effraidas ducens in bella phalanges:
Nequicquam patrios fallacia numina diuos
Iurati ferro Solymos excindere muros.*

*2 Nuntius interea subitis terroribus urbem
Implet, & antiquum duplicatis viribus hostem
Aduentare refert, rectâque ad mœnia ferri.
Extemplo turbati animi, concussâque vulgi
Pectora terror agit, mussat rex ipse, patrêsque:
Non secus ac magno in luco si fortè sonorus
Incubuit Boreas, suprema cacumina nutant,
Et tremula frondes stridente mouentur ab aura.
Ergo illi inter se summis de rebus agebant.*

*3 At Deus Amosiden ad se vocat: egredere (inquit)
Tûque puérque tuus de tot modo prolibus vnus
Qui superest, regi que actutum occurre pauenti:
Ad fullonis agrum, quâ se vicina coarctat
Piscina, & rapidas vomit arcta canalibus undas.*

*4 Atque hæc pauca refer: lacrymosis parce querelis,
Siste metum, neque te torris perterreat ardens
Iste, minans bisida dirum face luridus ignem.
Siste metum: nam mox tennes soluetur in auras
Innocuus, sensimq; senescens flamma peribit.*

*Nam quod Romelia natrus genitore Phacæas,
Effraideq; tribus, Rasisq; Syraeq; cohortes
5 Consilium contra me teque iniere nefandum,
Talia iactantes: 6 Nunc tempus poscit, eamus
O socij, somnôque grauem inuadamus Iudam,
Hæc dudum manibus deuota est victima nostris,
Pellamus regno, sacra euertamus auita,
Iâmque deus regnum & templum simul occupet alter,
Rex bonus & fortis, forti Tabæle creatus.*

7 Irritum ego (dicit Deus ipse) & inutile reddam.

*8 Illa etiâ (quod tu minimè nunc rere) Damascus,
Illa caput Syriae & mater turrata beata,*

F 4

Et

Cap. 7.

1 Et factum est in diebus Achaz filij Ioathan filij Ozia regis Iuda, ascendit Rasin rex Syriae, & Phacea filius Romeliae, rex Israel in Ierusalem ad proeliandum contra eam, & non potuerunt debellare eam.

2 Et nuntiauerunt domui David dicentes: Cōsensit Syria cū Effraim: & commotum est cor eius, & cor populi illius, sicut mouentur ligna sylvanti à facie venti.

3 Et dixit Dominus ad Esaiam: Egredere in occursum Achaz tu & qui derelictus est Isabus filius tuus ad extremum aquæ ductus piscinae superioris in via agri fullonis.

4 Et dices ad eum: Vide ut fileas, noli timere, & cor tuum non formidet à duabus caudis titionum fumigantium istorum in ira furoris Rasin, & Syriae, & filij Romeliae:

5 Eo quod consilium inierit Syria contra te pessimum, & filius Romeliae dicentes:

6 Ascendamus ad Iudam, & suscitemus eum, & euellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio eius filium Tabeel.

7 Hæc dicit Dominus: Non stabit & non erit istud:

8 Sed caput Syriae Damascus, & caput Damasci Rasin, adhuc sexaginta & quinque anni, & desinet Effraim esse populus:

Egregia & prorsus poetica comparatio.

Tropologiam huius loci pete à diu Hieronymi & aliorum commentariis.

Hæreticorum consilia. Chronologia huius explanationem repete à commentariis D. Hieronymi.

Et bonus hic Rasir princeps rectorque Damasci,

9 Et dux Effraidum Samaritarumque Phaceas:

Et Samaritae ipsi caelo terrisque minantes,

Vix (nec vana fides) tria lustra decemque videbunt

Incolumes, ab eo quo nunc haec scribimus anno.

Credite promissis Domini, si vestra manere

Regna, simul vestros cordi est seruare nepotes.

10 His marmor vates mouisset, & aenea corda:

Sed super haec, Deus ipse Deus dignatur Achamum

Affari Osiaden: 11 Et ut hac fidentiùs (inquit)

Credas, teque fidemque tuam non pignore nullo

Astringas, age quid possim prestare velimque,

Quando ita vis, tandem signo experiare petito:

Seu caelo postcas dabitur, seu vis magis orco.

12 Nec me signa mouent tua (rettulit ille) nec vlla

Signa petam, nec quid possis tentare velis-ve

Nunc vacat, ambigui ut iacta est, eat alea fati.

13 Mouit magnanimum regis vox impia vatem:

Ergo (ait) ad populum versus notosque tribules:

Non satis O magni domus inclyta Dauidis, olim

Legatos magni fuerat violasse Tonantis,

Ni presentem ipsum, & per se coramque monentem

Importuni homines, caelo terrisque molesti

Adiiceretis adhuc & mente refellere & ore?

14 Sed tamen inuitis signum memorabile vobis

Ipsè dabit, caelo & terris memorabile signum.

Ecce diem celeres saeculis urgentibus hora

Voluent optatum, quo Virgo intacta sine ullo

Semine, plena Deo, nec tactus passa viriles,

Concipiet, parietque marem matura puellum,

Quem tu Diua parens (nam tecum semper in arctis

Rebus erit) proprio Emmanuelem nomine dices.

Non illi aërium corpus per viscera matris

Casto fluet, velut acta fluit syphonibus vnda:

Sed verum ex puro genitricis sanguine corpus

Accipiet, sese humana vestire figura

Virgineosque implere sinus dignatus, & artus

Confluere in paruos, qui dextra concutit orbem.

15 Ille fauos mellis, lac ille, & molle butyrum

Paruus edet, sed melle tamen mollique butyro

Cum factus vescetur homo, ne quæso priorem

Naturam sublimem illam nullique Deorum,

Nulli hominum notam, quæ nec falsi aquoris vnda,

Nec

9 Et caput Effraim
Samaria, & caput Sa-
marie filius Romelie.
Si non crediderint,
non permanebitis.

10 Et adiecit Domi-
nus loqui ad Acham
dicens:

11 Pete tibi signum
à Domino Deo tuo
in profundum infer-
ni, siue in excelsum
supra.

12 Et dixit Achaz,
Non petam & non
tentabo Dominum.

13 Et dixit: Audite
ergo domus Dauid.
Nunquid parum vo-
bis est molestos esse
hominibus, quia mole-
sti estis & Deo meo?

14 Propterea dabit
Dominus ipse vobis
signum. Ecce virgo
concipiet & pariet fi-
lium, & vocabitur no-
mè eius Emmanuel.

15 Butyrum & mel
comedet, vt sciat re-
probare malum, &
eligere bonum.

Vtrumque pe-
tinet ad typum
mortis & re-
surrectionis
minicæ: quæ
enim ascensit
ipse est qui
descendit.
Ephes. 4.

Emmanuel
id est, nobis
Deus.
Apollinaris
error qui be-
manâ Christi
naturam, &
sumptionem
quendam et-
cælis aut et-
delirabat
Theophyl.
t. Cor. 1. c. 11

*Nec terra immensa spatiis erebó-ve profundo,
Nec cælo capitur, positurum credite (magnum
Quippe nefas) mansit semper semperque manebit
Aeterna æterni sapientia visque parentis.*

*Qua iustum iniusto, atque æquum discernet iniquo,
Olim olim Deus, ante noui noua semina mundi,
Æui expers, sorti nequaquam obnoxius ulli:*

Nulla illum veteris tangent contagia furti:

Nec quam hominū generi princeps generator inuſit,

Antiqua suberunt in eo vestigia noxæ:

Sed nostrum nascens non dedignabitur orbem

Verus Homo, verus pariter Deus, Vnus utrumque.

*At verò, prius ille Patris quàm missus ab arce
Terris se tradat moribundo corpore septum,*

Fásque nefásque bono sapiens discrimine signet,

Instituátque homines non vnquam audita monendo.

Vtraque Iudæis nimium vicina colonis

Et Syria, atque nouis malefida ^a Samaria rebus,

Ipsi etiam reges, tuus horror Iesica pubes

Funditus insolita consumpti clade peribunt.

Quóque minus dubites, fient hæc omnia, quando

^b Assyrius magno victrices agmine turmas

Bellator pauidum duce Numine vertet in hostem.

¹⁷ Aurea tum Domini tibi munere sacra redibunt

Fortunata Sion, tua si bona noscere discas,

Qualia nec patrum nec auorum prisca tuorum

Vidit ab annorum longis decursibus ætas.

Ex quo bis quina diuiso corpore regni

Secessere tribus opulenta Sebastis in arua,

Et ^c seruum serua sibi constituere tyrannum.

At tu Hebræe modum rebus seruare secundis

Nescie, subuerſes cuncta hæc, nec tempore longo

Tam florente statu rerum letabere: namque

¹⁸ Tempus erit (nec longa mora est) cum sibila vindex

Omnipotens horrenda dabit, sonus ibit in auras

Terribilis, quem clara Pharos, Nilúsque recedens

Et Ninos Assyriæ celeberrima gloria gentis

Audiet: excita venient ad classica ^d muscæ,

Et vespe populatrices, tabanisque volucres.

¹⁹ Per loca culta ruent magno stridore, cauásque

Implebunt valles, camposque petrásque niuosas.

Et scabras rupes subiectáque rupibus antra,

Arboribus plantisque lues herbiisque satisque.

G

Nec

16 Prius enim quàm
sciat puer reprobare
malum & eligere bo-
num, dere inquetur
terra quam tu dete-
ctaris à facie duorum
regum suorum,

17 Adducet Domi-
nus super te & super
domū patris tui, dies
qui non venerunt à
diebus separationis
Effraim à Iuda cum
rege Assyriorum.

18 Et erit in die illa:
Sibilabit Dominus
muscæ quæ est in ex-
tremo fluminè Aegy-
pti, & apī quæ est in
terra Assur:

19 Et venient, & re-
quiescent omnes in
torrentibus vallium,
& in cauernis petra-
rum, & in omnibus
frutetis, & in vniuer-
sis foraminibus,

^a Samaria o-
livo Hebræis
dicta Mar-
c. 1. c. 12.
^b Samaria po-
ſtea ab Ae-
marmo rege
qui poſt Za-
maræ regna-
uit, Samarea
ſiue Samareū
dicta à Sama-
ri, de quo
Amarinus
mōtem eme-
rat, in quo
vrbis ſita eſt.
Ioseph. Ant.
lib. 2. cap. 7.
^c Per Assyriū.
Theglaphala-
ſarum & Sal-
manaſarū in-
teligit, qui
Raſim & Oſeā
Phacæ ſuc-
ceſſorem ex-
terminarunt.
^d Seruus hic,
Hieroboamus
eſt filius Na-
batni, Reg. 1.
cap. 10.
^e Aegyptij &
Assyrij per
veſpas hic &
muscas deſi-
gnatur, quoru
Aegyptij, duce
Pharaone Ne-
chao, regem
loſam ceci-
derūt: Assyrij
duce Nabu-
chodonofore
ſub Iechonia
Hieruſolymā
incenderunt.
Paralip. 1.
cap. 11.
Per hæc depi-
lationē intel-
ligimus, nil
forte, nil pul-
chri, nil quod
virilitatē fa-
ciat, in tota
Iudææ reli-
quum ſit.

20 In die illa radet Dominus in nouacula conducta, in hisqui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput & pilos pedum & barbam vniuersam.

21 Et erit in die illa: Nutriet homo vaccam bouum, & duas oues:

22 Et præ vbertate lactis comeder butyrū: Butyrū enim & mel comedet omnis qui relictus fuerit in medio terræ.

23 Et erit in die illa: Omnis locus vbi fuerint vites mille argenteis, & in spinas & in vepres erunt.

24 Cum sagieris & arcu ingrediatur illuc, vepres enim erunt & spinæ in vniuersa terra.

25 Et omnes montes qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror veprium & spinarum: & erit in pacuam bouis & conculationem pecoris.

20 Nec satis exhaustum pœna Deus esse putabit,
Vltro etiam Assyriis pacta mercede tyrannis,
Quos ripa Euphrates vobis metuendus utraque
Diuidit, ancipiti conducet acumine ferrum,
Quo caput & mentum, totumque à vertice corpus
Deglabret fœdè, atque ad talos depilet imos.
Desertas faciet terras, desertaque rura,
Rarus erit putres qui vertere vomere glebas,
Qui saturare fimo, qui sulcis credere possit.
Semina: squallebunt inarati sentibus agri,
Et quæ nunc canis flauescunt mæsibus arua,
Pascua erunt, herbis nullo cultore renatis,
Maiori gratum pecori, gratumque minori,
Si modo suppetere: abiget ferus omnia victor.
Nullaque tondendis pratis armenta relinquet.

21 Felix ille nimis, cui bucula fortè superstes,
Aut ouis, aut latitans sub agresti caprea culmo.
Raptoris dextram felici euaserit astu.

22 Ille quidem (nam multa dabit tum gramina tellus,
Nescia frumenti, multasque ignaua per annos)
Pro Cerere & latis fœcundi frugibus anni,
Lacte famem miseram solabitur atque butyro.
Cætera turba ferus quam non deleuerit ensis,
Felices sese fortunatosque putabunt;
Si melle excusso foliis, aut lacte seroso
Aegram inopi victu possint producere vitam.

23 Quid colles oleapingui Bacchæque virentes,
Quid vineta canam multis mutata talentis
Aurea nunc, sed tunc agrestibus horrida dumis,
Antra futura feris? En nunc vbi vinitor vuam
Colligit, aut vincti baccam sub mole trapeti
Comprimit, informis quondam stabulabitur vsus.
Immanis. ve leo, aut nocturnus latro latebit.

24 Ah mihi? ne quis eo nisi telo instructus & arcu
Commeet, aut vepribus loca tecta peragret inermis.

25 Sed neque per tumulos, neque pingues ubere cæpos,
Aut mantes celsos, aut frugiferas canualles,
Vomeris vsus erit, rastri. ve grauis. ve, ligonis.
Non miser omnino cui curuis vnguibus aruum
Scalpere contigerit, victumque parare diurnum,
Syluestri saturans ventrem radice latrantem:
Cætera deformis situs & deserta vetustas
Obruet, & passim virgulta enata replebunt:

Fames & v. statio, belleni pedissequa.

Quæ

*Quae carpent tauri nullo custode vagantes,
Et pecudum genus omne teret domitumq; ferumque.*

Cap. 8.

*Abnuerat dictis praeberet fidelibus aures
Plebs populusq; simul patresque atque ipse tyrannus:
Cum Deus haud temere sperni sua numina passus
Me vocat, & tandem dat talia iussa vocato:
Parce senex populis mysteria sancta prophanis
Pandere, namque illos tali non dignor honore,
Quin potius fidei monumentum nobile nostra,
Magno inscribe libro, castaq; nouaq; papyro.
Fige stylum humanum, venturaeque saecula doceto
Promissis me stare meis, populoque fideli
Veloci-pradam celeri-spoliumque daturum:*

Nam quem mox mittam, tali cognomine gaudet.

*Iamque venit: testes haec signent scripta citati,
Zacchariasque Barachides, Vriusque sacerdos.*

Namque ego vatem ipsam accessi, qua tempore partus

Maturo natum enixa est, quem iussus ab alto

Veloci-pradam celeri-spoliumque vocavi.

Nec vero hoc illi nomen sine numine nostro

Contigit: ille prius patrem matremque ciere

Quam possit puer, Assyrius ruet omnia lae

Mœnia palmifera victor turrata Damasci,

Et Samaritarum spolijs potietur opimis.

Atque haec pœna manet genus Israële profectum

O vates (nec enim tibi fata arcana sibebo,

Adiecit Dominus) quod aquas Siloëntis ab alta

Labentes leni cum murmure rupe Sionis,

Et sacrae Solymam veterumque palatia regum,

Hic ubi perpetuam sedem imperiumque locaram,

Posthabuere Rasis Samaritanique Phacae,

Diuitiis, regnisque meo siue numine partis?

Serui degeneres, æternaque secula digni

Seruire, & dominos ferre & mutare frequenter.

Pro quibus admisis Deus en Deus agmina vindex

Innumera, armataeque equitum peditumque cohortes

Quas celer Euphrates quas mittit eous Orontes,

Heu nunquam frustra suspecti, denique totam

Assyriam, pompa cultuque & diuite gaza

Spectandam, saevi ductu auspicioque tyranni

Impete fœdis fragas violento effundet in oras.

Ille velut torrens hybernis imbribus auctus,

Aggeribus-ve ruens effractis spumeus amnis,

G 2

Quem

Cap. 8.

1 Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grande, & scribe in eo stylo hominis: velociter spolia detrahe, & cito praedare.

2 Et adhibui mihi testes fideles Vriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiae.

3 Et accessi ad prophetissam, & concepit & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen eius, Accelera spolia detrahe festina praedari.

4 Antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci & spolia Samariae coram rege Assyriorum.

5 Et adiecit Dominus loqui ad me dicens:

6 Pro eo quod abiecit populus iste aquas Siloë quae vadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasin & filium Romeliae:

7 Propter hoc adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum & omnem gloriam eius. Et adteendet super omnes riuos eius, & super vniuersas ripas eius.

Sub hac figura rursus describitur partus virginalis.

Ille fons est à Sionis radice defluens, non iugibus aquis, sed certis horis ebulliens: Ecclesia significat. Alter Mesopotamiae, alter Syriæ fluvius: Verique regioni olim Assyrij imperarunt.

Quem nulla moles, obstacula nulla morantur,
Trans montes, vallésque cauas, crassásque paludes,
Trans saltus siluásque nigras, fluuíosque tumentes
Signa feret prope collectis viribus ingens,
Præuenietque sui famam, velocior alis
Fulguris, aut torto balearis verbere funde.

8 Et ibit per Iudam
inundans, & transiens
vsque ad collum ve-
niet. Et erit extensio
alarum eius, implens
latitudinem terræ tuæ
ô Emmanuel.

9 Congregamini populi
& vincemini,
Audite vniuersa pro-
cul terræ, Conforta-
mini & vincemini,
Accingite vos & vin-
cemini.

10 Inite consilium &
dissipabitur, loqui-
mini verbum & non
fiet, quia nobiscum
Deus.

11 Hęc enim ait Do-
minus ad me. Sicut
in manu forti crudi-
uit me ne irem in via
populi huius, dicens:
12 Non dicatis con-
iuratio. Omnia enim
quæ loquitur populus
iste, coniuratio est: &
timore eius ne timea-
tis aut paueatis.

13 Dominum exer-
cituum ipsum sancti-
ficare: ipse pauor ves-
ter & terror vester, &
erit vobis in sanctifi-
cationem.

14 In lapidem autem
offensionis & petram
scandali duabus do-
mibus Israël, & in la-
queum & in ruinam
habitâibus Ierusalē.

8 Perque tuos fines latè Iudæa vagatus,
Oram omnem quanta est victricibus obteget armis.

Ipsam etiam regni caput affectabit, & arcem
Diue tuam Emmanuel bello tentabit aperto.

9 Sed frustra. Furor est iniusta laceessere bella,
Inq; Deum armari: cœant in fœdere reges

Quotquot habet tellus; Austro iungare trionis
Cultor hyperborei; descende remissus Eoo

Vesper, & unanimes in prælia mittite turmas:
(Audiat hæc quisquis numero confidit & armis,

Et quisquis nostro longè serit orbe remotus,
Illius egregias virtutes clarâque facta

Inuictâmq; manum fusi stratique per agros
Clade fatebimini vestra: Deus utile vobis

Propositum mentemque adimet, Deus optima vertes
Consilia, & rapidis dabit irrita ferre procellis.

Scilicet ille Deus nobiscum dimicat, illi
Perpetuos caso debebimus hoste triumphos.

11 Euentura cano: dudum mihi certa futuri
Facta fides: Deus ipse Deus dum plurima patrat

Fortia, ne recto deflectere tramite vellem,
Edocuit sæpe ista diu multumque monendo.

12 Heu fugite, ô pueri, grex ô mihi semper amate,
Concipere indomitos scelerata mente furores:

Quales hæc populi noua factio coniurati
Nunquam non animo coquit & spurco euomit ore:

Nec vos interea moueat consponsa malorum
Seditio, nec ad hunc strepitum paueatis inanem:

13 Tantum ipsum armorum Dominum bellique potentem
Percolite, & digna ter sanctum dicite laude.

Hic vester terror, vester pauor unicus esto,
Vester amor: sic fiet ut illo mente recepto,

Integritas vitæ nunquam mutanda sequatur,
Paxque animi dulcisque quietes memorabile donum.

14 At domui Israël, domui infelicis Iudæ,
Et Solymis quicunque tenent (loca perfidi) sedes,

Pro duce proque astro portum monstrante petitem,
Rupis

In tentationi-
bus promittit
victoria.
Mysterio illud
Vincemini
ter repetitur.

Initium sapi-
entiae timor
Domini.

Christus fa-
ctus est iudex
in scdulum,
Gentibus au-
te in iustitia,
1. Corinth.
cap. primo.

Elegit Domi-
nus stulta
mundi & in-
firma, ut con-
funderet sa-
pientes &
for. 1a. 1. Co-
rinth. cap. 1.

*Rupis erit vice nauis fraga, scopulique sub unda
Sub breuib'usque vadis ad funera certa latentis.*

¹⁵ *Plurima in hunc turba impinget, collis'aque fœde
Frangetur, laqueo'que velut deprensa tenaci
Aut oppressa graui nec opino proruta casu
Concidet, heu nunquam vasto emersura profundo.*

¹⁶ *Ergo age quandoquidem me contempser' volentes,
Signatum legis sacrae clausumque volumen*

*Aufer ab indignis, Vates, melioribus illud
Iamdudum tradi stat pectore fixa voluntas.*

*Sic faciam (dixi) manet aeternumque manebit
Iste liber clausus, cunctis'que erit inuia charta.*

*Pagina sacrata, donec Deus Israël
Auersus Deus, hic quem gentibus audio saepe
Promitti, adueniat mundo letabile sydus.*

¹⁸ *Ille ego nunc adsum presens, quid queritis ultra?*

*Ecce ego nunc, nec solus ego, sed quos mihi magnus
Donat habere pater, qui igniti fulmine verbi
Terrifico & signis memorandis dogmata falsa
Isacidum ritus'que feros aliquando retundent,
Non alium expectate. Adsum quem misit ab alto
Bellipotens Dominus cultor custos'que Sionis.*

¹⁹ *Me tantum, non falsiloquos audite susurros,
Neu vestra monitis pateant mendacibus aures,
Queis vos fas contra, magicas accingier artes
Inuitant, & ad astrologos & vana remittunt
Ventriloqua responsa senis, manes' ve profundo.
Excitos erebo, calumque reuisere parca
Inuita, incantantis anus stridore coactos.*

*Ne, quæso vos o pueri, ne talibus unquam
Credite portentis: Deus est qui numine solus
Momenta atque vices rerum vertitque regitque,*

*Scilicet ille sacris per publica vota vocatus
Legitimis, dubiisque pie de rebus ab omni
Consultus populo, facta euentura recludet,
Seu viuos tangant, seu dudum lumine cassos,
Fas nulli dubitare fidemque negare loquenti.
Cætera quæ terram circaque cadauera tristis
Sacra superstitione reperit, non sacra, sed esse
Impia, & vltori scitote odiosa Tonanti.*

Lex etenim vetat, & patribus iussa edita nostris.

*Qui contra sentire audent, erroribus actos
Insanis, lux destituet, verique serenus*

15 Et offendent ex
eis plurimi, & cadent
& conterentur, & ir-
ruentur & capiuntur.

16 Liga testimoniū,
signa legem in disci-
pulis meis.

17 Et expectabo Do-
minum qui abscon-
dit faciem a domo
Iacob, & præstolabor
eum.

18 Ecce ego & pueri
mei quos dedit mihi
Dominus in signa at-
que portenta Israël
a Domino exercituum
qui habitat in monte
Sion.

19 Et cum dixerint
ad vos, Querite a
Pythonibus & a diui-
nis qui stridunt in
incantationibus suis.
Nunquid non popu-
lus a Deo suo requirit
pro viuis ac mortuis?

20 Ad legem magis
& ad testimoniū.
Quod si non dixerint
iuxta verbum hoc, nõ
erit eis matutina lux.

*Et matutinus fulgor, noxque orta tenebris
Tartareis, ductum pedibus regimēque negabit.*

21 Et transibit per eā,
& corruet, & esuriēt;
& cum esurierit, iras-
cetur, & maledicet
Regi suo & Deo suo,
& suspiciet furtum.

*11 Illi precipites nullo impellente ferentur
Auiā per, salebrāsque scabras, abruptaq; saxa.
Deficiet victus, turpisque sequetur egestas,
Qua miseris bilem in nares irāque ciebit
Pectoribus: tum in sta ferent conuitia reges,
Dūq; impostores, manēsque haud ritē vocati.*

22 Et terram intuebi-
tur, & ecce tribulatio,
& tenebræ, & disso-
lutio, & angustia, &
caligo persequens, &
non poterit auolare
de angustia sua.

*12 Frustra oculis lucem celo terrāque requirent,
Nox illam densa eripiet, tenebrāq; perennes,
Horror ubique & ubique metus exanguis in artus
Peruadet (ferale malum) genua agra fatiscunt,
Nec sauo dabitur finis. -ve modus-ve dolori,
Quā diu homo affixi calum calique parentem
Negligere audebunt, sua somnia vana secuti.*

Cap. 9.

1 Primo tempore al-
leuiata est terra Za-
bulon & terra Neph-
thalin, & nouissimō
aggrauata est via ma-
ris trans Iordanē Ga-
lileæ gentium.

*1 At non aeternum pietas oppressa iacebit,
Sed Domino celi terras lustrante resurget.
Tum primi populis animi, verāq; redibunt
Virtutis sensus & libertatis amantes.*

2 Populus qui am-
bulabat in tenebris
vidit lucē magnam:
habitantibus in re-
gione vmbrae mortis,
lux orta est eis.

*Prima iugum excutiet Zabulon, quam leta sequetur
Nephtalis Assyrj prima crudelia quondam
Vincula seruitij experta, mox ad mare gentes
Qua trans Iordanem Galileia regna frequentant,
Exilient posito ad lucis noua signa veterno.*

3 Multiplicasti gētem
& magnificasti læti-
tiam; lætabuntur co-
ram te sicut qui lætā-
tur in messe, & sicut
victores capta præda,
quādo diuidūt spolia.

*2 Et populus longo torpens qui tempore densis
Sederat in tenebris, & opaca mortis in vmbra,
Ex oriente die præclara luce fruatur.*

4 Iugum enim onctis
eius & virgā humeri
eius & sceptrum ex-
actoris eius superasti
sicut in die Madian.

*3 Quā lato lux illa tua Dux optime mentis,
Quāque saluari terris felicibus ortu
Fulserit, aucta docent radiati gaudia mundi,
Quisque novos sibi post tenebras gratatur honores:
Non secus ac gelida post horrida frigora bruma,
Veris que æstatisque metus, lætatur agellum
Maturis flauum prospectans messor aristis,
Aut miles sacris affigens postibus arma,
Captiuāque domum reuehens post prælia prædam,
Militiæ creperos gaudet memorare labores.*

*4 Magna quidem causa est, & qua non iustior vlla
Latitiæ: nam tu Deus, o Deus, æthere ab alto
Despiciens terras, crudelis dura tyranni
Imperia, & solium & virgam exactoris acerbi,
Qui genus humanum iam dudum victor iniquis
Legibus, & magna saeuus ditioe premebat,*

Fregisti,

Cap. 9.

Ex his tri-
bus pieri-
que Aposto-
lorum fuerit,
quod & Ma-
thæus Euā-
gelistā innuit.
Cum enim de
eorū vocatio-
ne agit, primū
per fines
Zabulon &
Nephtalim
Iesum deducit:
postea
quemadmo-
dum illos de-
legerit, prudē-
ter subiungit.
Vide ca. 3. vbi
hunc ipsum
locum citat.

Secundum
litteram hæc
facta sunt, i-
zechia regnā-
te, cum missi
set ad decem
tribus Israel
hortatos ut
relictis impiis
superstitio-
bus, ad veram
pietatem &
veri Deicultū
redirent. Videt
Iosephū An-
t. lib. 9. ca. 10.

Exactor hic
Satanas est &
ministri eius.

*Fregisti, sine cade fugans, sine sanguine vincens:
Ut quondam Gedeon Madiamica castra crepante
Collisorum utrium fudit, strauitque fragore.*

*Scilicet omne malis stabilitum auctumque rapinis.
Imperium, quas vis & sector cogit acerbis,
Distringens ciues hastam gladiumque per omnes:
Non secus ac vestis faedo polluta cruore,
Quae nequit amne laui, rapidis datur ignibus vri,
Concidet horribili excisum euersumque ruina.*

*Hostibus eueniat nostris sub principe tali
Seruitium tolerare diu, durosque labores:*

*At nobis qui iura dabit puer editus ecce est,
Filius en datus est nobis, qui scepra paterna
Suscipiet, regnumque humeris imponet auitum.*

*Nomina multa feret nulli vsurpanda, sibi que
Propria, nam toto admirabilis orbe feretur,
Summaque consilij consorsque caputque paterni,*

*Idem aui princeps instauratorque futuri,
Qui referet nobis primo concessa parenti
Munera, iamque genus mortale in pristina reddet,
Ignotas optata vias ad sidera pandens.*

*Quinetiam pacis princeps authorque salutis,
Paxque adeo nostra haud aliena voce feretur.*

*Illius imperium non sol oriens - ue cadens - ue,
Non rigor arctoi boreae, non finiet Auster:*

*Sed solio impositus Davidis, pace quieta
Perpetuaque beans terras caelumque profundum,
Iustitiaque regens: populos, sua scepra per aenum
Firmabit, cunctisque bonus dominabitur annis.*

*Hac Deus armipotens faciet rata, gentis amore
Percitus ingenti nostrae, meritoque rebelli
Inensus populo, simulacraque muta colenti.*

Imperij sedem fato decreuerat olim

*Mansuram sine fine tibi fortissime Iuda,
Haud unquam mendax Dominus, generique tuorum
Scepra manu dederat, soliumque immobile regni:*

*Sed veluti sanctis fatorum legibus, vlli
Fas hominum foret obniti, menti que supremae
Vilis homo passet decretas vertere sortes,*

*Regnum vsurpauit genus Israele profectum,
Et diuina simul fraternaque iura resoluit:*

Insano (bis quinque tribus) gens acta furore.

Audiat haec igitur quae numinis eloquor ore.

Effrai-

5 Quia omnis violenta depredatio cum tumultu, & vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem & cibum ignis.

6 PARVVLVS ENIM NATVS: est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi, & princeps pacis.

7 Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium David, & super regnum eius sedebit ut confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia, amodo & vsque in sempiternum. Zelus Domini exercituum faciet hoc.

8 Verbum misit Dominus in Iacob, & cecidit in Irael.

9 Et sciet omnis populus Effraim & habitates Samariam, in superbia & magnitudine cordis dicentes:

Imperium Satanae. Regnum Christi. Egregius locus contra Manichaeos. Vide Cyrillum. Sex nominibus vocandum, author est hic Hieronymus. Nec bina iungenda, vt admirabilis consiliarius, Deus fortis, sed singula separata legenda vocabula.

Pacem nostram vocat alibi Apostolus.

Redit ad: in: ritum vates & Samaritanorum. Excidium.

Rediit: in: ritum Iacob. 31. cap. 49.

Effraideſque ſimul Samaritanuſque colonus,
Iactantes tumido (ſolito ſibi) talia corde:
Nunquam erit vt toties fuſi totiſque fugati
Tandem aliquando ſuas ceſſent extollere vires,
Signaque vicine victricia gentis adorent?

10 Lateres ceciderunt,
ſed quadris edificabi-
mus: Sycomoros ſuc-
ciderunt, nos autē ce-
dros immutabimus.

10 Nam ſi illi latere & limo ſua mania cocto
Præcingunt ruitura breui, nos marmore ſecto,
Nos ebore excelsas tollemus ad æthera moles,
Quas nulla poſſint iactu ſuperare ſagittæ:
Et ſi ſycomoris humiles agreſtibus audent
Aedificare caſas, nos alta palatia cedro
Imputre ponemus ſæclis manſura futuris:
Et nobis audent ſeſe componere tandem?

Arrogantia &
ſuperbia Iſ-
raelitarum
quorum typi
hæretici li-
gnantur.

11 Et eleuabit Do-
minus hoſtes Raſim
ſuper eum, & inimicos
eius in tumultum
uertet.

11 Hæc illi. Interea fati ſortisſque futura
Ignaris Deus ecce nouum Deus exciet hoſtem,
Aſſyrium, Raſim fuerat qui nuper amicus.
Ille omnem implebit ſubitus terroribus oram,
Pérque vrbes per agrosſque fugã trepidumq; tumultũ
Incutiet: 12 funeſta Syris ad bella vocatis,
Quaque orbem Titan radiis aſpergit eoſ,
Et noctem occiduo ſeram deducit ab axe,
Arma Paſtiniſ magno ſociantibus auctu.

12 Syriam ab Oriente
& Philiſthim ab Oc-
cidente, & deuorabũt
Iſraël toto ore. In om-
nibus hiſ nō eſt auer-
ſus furor eius, ſed ad-
huc manus eius ex-
tenta.

Non feret effuſas vno ſimul agmine turmas
Turba pauens, ſed erit victoribus eſca cruentis
Ille ille Iſraële ſatus, tot regibus olim
Finitimis terror, populus, tot gentibus olim
Imperitans, dum ſacra Dei ritũſque manebant.

13 Et populus non
eſt reuerſus ad percu-
tientem ſe, & Domi-
num exercituum non
inquiſierunt.

13 Nec tamen aut dira permotus ſtrage ſuorum,
Aut nec dum vltoris placata territus ira,
Dextramque exertam aſpiciens ictũque minantem,
Vel ſerò ſapere, & Dominum ſe vertere ad ipſum
Auctorem cladis volet armorũque potentem,
Et veniam votis ſeramque expoſcere pacem.
Vſque adeo cæcæ rabies aget efferæ mentes.

14 Et diſperdet Do-
minus ab Iſraël caput
& caudam incuruan-
tem & deprauantem
dic vna.

14 Hanc igitur ſecem populi ſordẽſque rebellis
Proiciens abs ſe delebit funditus, vnõque
Et caput & caudam curuatam demetet ictu
Terribilis monſtri, quo non crudelius vllum
Per nemora & ſaltus, per agros urbẽſque venenum
Spargere lethiferum, variãſque inducere formas,
Et nunc alta ſequi magno ſublime volatu,
Nunc imis gradiens in ventrem ſerpere terris,
Vtrobique nocens, nulliũſque inſcia fraudis

Bellua,

Bellua; quæ magno cadet hostia cæsa Tonanti.

¹⁵ *Occidet & longo nuper venerabilis usu
Albæque honorandis velatus tempora canis.*

*Occidet & vates, misero mendacia cautus
Falsæque pro veris obtrudere verba popello.*

¹⁶ *Laudatque simul laudatorisque peribunt:*

Hi, quod venali fudere placentia lingua;

Illi, quod faciles assentatoribus aures

Præbuerint, pariter miseri, pariterque profundum

In mortis barathrum crudeli funere merfi.

¹⁷ *Non ergo ultorem sexus-ve atas-ve mouebit,*

Robora quin lectæ pubis floræque iuuentæ

Demetat, & ferro ante diem succidat acuto.

Non illi tristem pupilli audire querelam,

Non aurem flenti viduæ præbere vacabit.

Cur? nullus verum sentit dicit-ve, sed omnes

Ore loqui ficto mendacia turpia gaudent,

Nequitiamque boni titulo prætexere falso.

Propterea infesti nondum stat vindicis ira,

Sæuit adhuc, ardetque odiis, dextræque coruscant

Intentans per inane facem sua fulmina torquet.

¹⁸ *Vnde repentinos omnis considet in ignes*

Impietas, velut infelix & vepribus hirtus

Ardet ager, flammam cui sponte immisit arator,

Haud aliter potis incultos euincere sentes.

Mox surgunt nigri sinuosa volumina fumi,

¹⁹ *Et summæ densa obnubunt caligine siluas,*

Et saltus victrix populatur flamma propinquos:

Scilicet armipotente Deo iaculante, supina

Terra tremit, populosque vorant incendia fontes.

Quippe nefas nunquam fraternum haurire cruorem

Duxerunt, dextras in fontum cade rubentes

²⁰ *Tingere ludus erat, prædas agere vndiq; pulchrum.*

Nec tamen ingluuiem poterunt placare profundam,

Non dextra saturi non sese explere sinistra

Contenti, proprios lacerabunt dentibus artus:

²¹ *Ipsi etiam gemini (dictu mirabile) fratres*

Manasses Effraimque petent per mutua sese

Vulnera, mox animis concordibus arma repente

Fratris in exitium vertent furialia Iudæ.

Iure igitur magni nondum stetit ira Tonantis:

Ardet adhuc, meritoque furit, telumque coruscans

Intentat dextra plagam vulnúsque minatur.

15 Longæuus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendacium, ipse est Cauda.

16 Et erunt qui beatificant populum istum seducetes, & qui beatificantur precipitati.

17 Propter hoc super adolescentulis eius non lætabitur Dominus, & pupillorum eius & viduarum eius non miserebitur: quia omnis hypocrita est & nequam, & vniuersum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

18 Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem & spinam vorabit: & succendetur in densitate saltus & conuoluetur in superbia fumi.

19 In ira Domini exercituum conturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis: Vir fratri suo non parceret.

20 Et declinabit ad dextram & esuriet, & comedet ad sinistram & non saturabitur. Vnusquisque carnem brachij sui vorabit.

21 Manasses Effraim, & Effraim Manassen, & simul ipsi contra Iudam. In omnibus his non est auersus furor Domini, sed adhuc manus eius extenta.

Hæreticos intelligit hic D. Hieronymus.

Perinam ac belluinam animi constitutionem de notat. Impij & hæretici inter se hostiliter affecti, tamen in paradisi iudicis contra laudentem & consistentem Deum amice cogitant. Iudas significat confessionem.

H

Vos

Cap. 10.

1 Vt qui condunt leges iniquas; & scribentes iniquitatem scripserunt, & iniustitiam,

2 Vt opprimeret pauperes in iudicio, & vim facerent causae humiliū populi mei, vt esse, at viduae praedae eorum, & pupillos diriperent.

3 Quid facietis in die visitationis, & calamitatis a longē venientis? Ad cuius cōfugietis auxilium, & vbi derelinquetis gloriam vestram?

4 Ne incurruerini sub vinculo, & cum interfectis cadatis. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

5 Vt Assur, virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea.

6 Ad gētem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia & diripiat praedam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.

7 Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita aestimabit, sed ad conterendum erit cor eius, & ad intencionē gentium non paucarum.

PARAPHR. IN ISAIAE

Vos quoque, qui leges vestris parere rapinis cogitis, arbitrio fixas vestro atque reflexas, Et personata summi sub imagine iuris Testum immane nefas mendaci inciditis aere, Diramaneant: Vos dira manent, praetoria quorum Iniustus resonant edictis, sanguineisque Iudiciis, quibus opprimitur quem sancta tuendum Iustitia, & natura iubet, rerum omnium egeus, Scilicet & populi pars infirmissima vestri, Pupilli, viduae, miseranda vel hostibus ipsis Turba, senes, pueri, nuptae innuptaeque puella, Ecce suas abigi, capta velut vrbe, trahique Fortunas lugent praedaeque in parte reponi.

Dicite, (sed frustra moneo ventura notare Tempora) cum vestrus lux fulserit vltima rebus, Supplicii que dies aderit, longē antē tot olim Signis, tot sacro vatum praedictus ab ore, Ecquis opem vobis aditus feret? ecqua patebit Tuta fugae regio? cui tor bona cedibus olim Et latrocinis, & aperta fraude doloque Parta relinquetis? num vos seruare, iugoque Eripere hostili poterunt? num vincula collo Demere? num fixum lateri depellere ferrum? O vanas hominum spes, o fallacia vota! Non erit, vt rerum ignari sortisque futurae Creditis, ast idem simul omnes hauriet ensis, Sexum omnem, genus omne metens discrimine nullo. Iure igitur nondum tua vindex ira resedit, Ardet adhuc, meritoque furis, dextraeque coruscum. Concutiens telum, plagamque necemque minaris.

Nec minus Assyrio diras sua fata tyranno Immittent scelerum vltices, fastusque superbi. Pœnam exposcentes, sit nunc licet ille furoris Ferrea virga mei, mandatque bella capeffat, Et famulante manu nostras exercent iras.

Illum ego mittebam gentis peccata procacis: Vlturum, populoque fidem, qui numine nostro Perfidus abiecto mutis se aduoluerat aris, Seuē exacturum, praedaeque & opima trophaea. Inde relaturum, calcaturumque rebelles Vilis more luti: Verum ille meique sui que Immemor, haud nostris aduertit pectora dictis: Sed regni fines cupidus proferre, malaque.

Ambi

Cap. 10.

Hec in iudicis tribus iudae, & scribas & suu reparat Hierusalem, Hieron. Basilius autē in eos qui indignum censentes maiorem vestigia insistere, auctores nouari hereseon sunt & haberi volunt, detorquet.

Mortis & premi iudicis dies.

Sennacheribum intelligit, quo Deus veluti flagellator in populo suo praevanicatū puniendo. vius est.

*Ambitione furens, victricia protulit arma,
Vltiora ruens qua nunc intacta volebam.*

⁸ *Sic secum: me-ne incepto desistere cursu
Victorem? magni reges quem mille sequuntur?*

⁹ *Et quem Carcamis, quem nuper capta Chalane
Arphatia Emathiaq; vrbes, quem celsa Damascus,
Et Samaria potens, per mœnia diruta curru
Quadriugo inuectum magno admisere pauore?*

¹⁰ *Si primis belli auspiciis, primoque recentis*

¹¹ *Militia tyrocinio clarissima cepi
Regna manu, indigetisque Deos captiuâque sacra
Abduxi, non fama idem nunc auctus & armis
Funditus excindam Solymos, simulacrâque gentis
Impia periura pedibus calcabo cruentis?*

¹² *Pone supercilium venturi nescie fati.*

*Tempus erit, cum te ventosa hæc verba mouentem,
Et vanas tumido iactantem pectore voces,
Iam tum securis Solymis, & monte Sionis
Cunctis defuncto bellis, belliq; periculis,
Arguet omnipotens Dominus, corâque retundet
Regalem huc fastum, atque oculos nimis alta tuentes.*

Nam que non in eum conuicia profudisti?

¹³ *Num caelo hæc ego, num superis decora inclyta rerum
Debeo? quisquam hominû, quisquam de gēte Deorum
Audeat hinc aliquam laudis decerpere partem?*

*Solus ego indomito victricis robore dextra,
Consilioque potens, asperrima bella peregi.*

Effeci ne qua posthac de limite gentes

Bella gerant: me tota tremit ter maxima tellus.

¹⁴ *Illam ego quàm magna est armis cõplexus in arctum*

Exiguûmque velut nidum, regna obuia regnis

Inuoluens mixtis nullo obsistente cõegi

Compressique manu. sic quondam lubricus anguis

Ceruleus-ue draco, nidum nidõque relicta

Oua videns, tortis sinuat vestigia gyris,

Mox paruum inuoluit spiris ingentibus orbem:

Mater abest, densa-ve latens sub fronde, nec alis

Nec rostro (prohibet metus ingens) damna suorum

Vindicat: ille auidam tepida oua recondit in aluum,

Et pastus repetit quod nuper liquerat antrum.

¹⁵ *Hæc miser eructas: at nescis, impie, nescis,*

Ridiculum fore, si cesam sectâmq; perite

Materiem adscribat sibi serra, grauis-ve securis

8 Dicit enim: Nunquid non principes mei simul reges sunt?

9 Nunquid non vt Carcamis, sic & Chalane? & vt Arphad sic Emad? Nunquid non vt Damascus sic & Samaria?

10 Quomodo inuenit manus mea regna idoli, sic & simulachra eorum de Ierusalem & Samaria.

11 Nunquid non sicut feci Samaria & idolis eius: sic & faciam Ierusalẽ & simulachris eius?

12 Et erit cum impleuerit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Ierusalem, visitabo super fructu magnifici cordis regis Assur, & super gloria altitudinis oculorum eius.

13 Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi. Et abstuli terminos populorum, & principes eorum depredatus sum. Et detraxi quasi potens in sublimi residentes.

14 Et inuenit quasi nidum manus mea fortitudinẽ populorum. Et sicut colliguntur oua quæ derelicta sunt; sic vniuersam terram ego congregaui, & non fuit qui moueret pennam, & aperiret os & ganiret.

15 Nunquid gloria bitur securis contra eum qui secat in ea, aut serpa exaltabitur contra eum a quo trahitur? Quomodo si eleuentur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus qui vtiq; lignum est.

Superba & insolens animi elatio notatur, quam Græci *εὐρυψυχία* vocant.

Hæc analogice refert ad diabolum refractarium & transigam D. Basilii.

Apertissima & elegantissima comparatio.

Virgam & baculum diuis Basilii interpretatur sceptrum: vt sit sensus, sceptrum non esse regem, sed eum qui sceptrum portat.

*Aut sculpti calicis tornum sibi vindicet artem,
Sculptoremque sua defraudet laude: quis autem
Aut clauam ferat, aut gladium de vulnere facto
Iactantem, & caso decus hoste referre volentem?*

16 Propter hoc mittet Dominus dominator exercituum in pinguibus eius tenuitatem, & subitus gloria eius succensa ardebit quasi cōbustio ignis.

*16 Propterea Deus ille Deus, dominusque Deorum
Bellipotensque Deus, cui calum, terra, salumque
Seruit, & inferni nutant caua mœnia mundi,
In terras rutilo demittet ab æthere fontes
Aligerum ultorem, qui pingua corpora pubis
Assyria in nihilum rediget tenuemque fauillam.
Tantaque erit subito vis insita fulminis igni,
Vt tenui afflatu flammæque latente per artus
Vestibus illasis perque ossa rigentia vadat.*

17 Et erit lumen Israël in igne, & sanctus eius in flama, & succendetur & deuorabitur spina eius & vepres in die vna.

*17 Ipse autem vindex Deus Israël, & ingens
Gloria iam dudum flamma crepitante coruscus,
Per spinas vepresque furens desauiet, vt nil
Rite repurgatum non sit, celerique pium
Supplicio, quod deinde sequens mirabitur atas.*

18 Et gloria saltus eius & Carmeli eius ab anima vsque ad carnem consumetur. Et erit terrore profugus.

*18 Ac velut in siluis aut præcipiti Carmelo
Si fortè incautis pastoribus excidit ignis,
Ille latens, foliis, & sicco fomite pastus,
Pinea mox victor comprehendit robora, perque
Stridentes ramos, perque alta cacumina vento
Incumbente furit, rursusque relapsus ad ima
Totum à stirpe nemus, flammis reptantibus vrit.
Sic quondam Assyrinus numeroso milite fretus,
Et gazis diues, prædisq; superbus abactis
Corruet, horribili Domini consumtus ab ira.
Ipse metu profugus ductor decora alta, vetusque
Imperium spatio noctis vertente relinquet.*

19 Et reliquiae ligni saltus eius præ paucitate numerabuntur, & puer scribes eos.

*19 Reliquias verò tanti modo regis, & orbem
Post se ducentis iam nullas penè vel infans
Vel blasus numero poterit comprehendere certo.*

20 Et erit in die illa: Non adiciet residuum Israël, & hi qui fugerint de domo Iacob inniti super eo qui percussit eos, sed innitentur super Dominum sanctum Israel.

*20 Tum verò quisquis satus Israël, superstes
Assyriam incensis Solymis euaserit hastam,
Non monitus posthac fictis confidat amicis,
Hostibus ad primos motus de more futuris;
Sed pugnante Deo misera obsidione solutus,
Se seruatori Domino suaque omnia credat.*

21 In veritate reliquiae cōuertentur, reliquiae inquam Iacob, ad Dominum fortem.

*21 Nec verò ad Dominum ficta pietate redire
Se simulent, sed toto animo peregrina fugantes
Sacra, Deum fortem libertatisque datorem
Lati alacresque colant, collapsaque templa reponant.*

Ne

Refert hunc locum D. Hieronymus ad nobilem illam cladem quae tunc octoginta quinque milia Assyriorum interfecta esse legitur, quo loco ait Hieronymus stridentia corpora vepres in igne fuisse consumpta. Vepres & spinas intelligit multitudine Assyriorum. Comparatio

Omnia haec ad Ezechiama à Sennacheribo Assyria obsessum referuntur.

22 *Ne dubita Israël, manifesta renuntio vates.
Namque tuo è populo equoreas qui vincit arenas
Hostibus addicto, paruas sed semine multo
Antiquam aucturas stirpem sobolèmq; nepotum
Reliquias Dominus leget, & seruabit in æuum;
Si modo stent pactis, nec aberrent tramite iusso.*

22 Si enim fuerit populus quasi arena maris, reliquiae conuertentur ex eo. Consummatio abbreviata inundabit iustitiam.

Vide Theophylactum in epist. Pauli ad Rom. cap. 9. ubi citatur & explicatur hic locus.

23 *Nec longis ad eum tortis-ve anfractibus itur:
Concisam ipse viam plana regione docebit.
Iustitia sternens iter, & sermone fideli
Confirmans, quem terra breuem licet, audiet omnis.
Felix auditum penitus qui pectore condet
Insistetque nouo constans sibi viuere ritu.*

23 Consummatione enim & abbreviationem faciet Dominus Deus exercituum in medio terræ.

24 *Quoq; minus dubites, Deus his sua firmat ab alto
Bellipotens promissa, meoque hæc nuntiat ore:
Parce metu gens lecta mihi, qua monte Sionis
Tuta sedes, non te celsa ferus arce mouebit
Assyrius quatiens hastam, non accola Nilæ
Deiciet sauas acuens in bella secures.*

24 Propter hoc dicit Dominus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion ab Assur. In virga enim pereuet te, & leuabit baculum suum super te in via Aegypti.

Hoc toto sermone vaticinio prophetae Assyrii intelligit diuus Hieronymus hæreticos & diabolum.

25 *Tempus erit, iam iamque instat, cum totus in iras
Effusus, iusto permittam frena furori.
Et rabiem hostilem pænis ulciscar acerbis:
Sanguineoque sequar fugientia terga flagello.*

25 Adhuc enim medicum paululumque, & consummabitur indignatio mea, & furor meus super scelus eorum.

26 *Qualis eram magna cum nuper clade perempti
Vim Madianite nostram sensere ducèsq;que
Ipsorum, infelix Zabæus, & acer Orebus
Ad silicem & duras altissi corpora cautes
Strauerunt albis lapidosos ossibus agros,
Vnde loco manet æternum per secula nomen.*

26 Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum iuxta plagam Madian in petra Oreb: & virgam suam super mare, & leuabit eam in via Aegypti.

*At tibi seruitij non sit presentius vllum
Decussi signum, libertatisque propinque.
Quam cum post regna Aethiopum prætentaq; rubro
Littora curua mari, Phariásque hostilibus vrbes
Tentatas armis, in te & tua mænia vires
Verterit ille suas Solymis extrema minatus.*

27 Et erit in illa die: Auferetur onus eius, & iugum eius de humero & collo tuo, & computrescet iugum à facie olei.

27 *Tum trito demes adamantina vincula collo,
Excussimque iugum diuino munere franges,
Dulci oleo vulnus quod lorum fecerat vngens.*

28 Veniet in Ayoth, transibit in Magron, apud Magmas commendabit vasa sua.

28 *Eccè venit: pacem Solymi sperate coloni
Promissam: Ecce venit, iam Nilo ponè relicto
Ayothum præteruebitur, Magroniâque arua:
Transit & ad Magmas, vasis subsistere iussis,
Vrget iter, rapimque aziles in prælia turmas
Seua trahit, Gabeæ vix fessis subsidet, & iam*

29 Transferunt cursum Gabaa, sedes nostra obstupuit, Rama Gabaa Saulis fugiet

H 3

Iamq;

omnia hanc
recliam
nachet
Assyrio
tum re-
tur.

Olem ferè in diuinis scripturis misericordiam Dei significat.

*Iamq̄, moræ impatiens, Ramamq̄, Gabamq̄, relinquit,
Cine Gabam quondam illustrem notamque Saulo.*

30 Hinni voce tua
filia Gallim, attende
Layla, paupercula
Anatoth.

31 Migravit Medemena :
Habitatores Gebim
cōfortamini.

32 Adhuc dies est ut
Noba stetur. Agitabit
manū suam super
montem filiae Sion,
& super collem Ierusalem.

33 Ecce dominator
Dominus exercitū
confinget in terrore.
Et excelsi statura succidentur,
& sublimis humiliabuntur.

34 Et subuertetur cō-
dētia saltus eius ferro:
& Libanus cum excelsis
cader.

30 *Ah vereor, ne quid nuri-
bus lacrymabile vestris
Gallimi eueniat : tibi consule parua Layla.*

31 *Namque Medemenici dudum
fugere coloni:*

*Vos verò iuga qui colitis prae-
rupta Gebini,
Ne trepidate, Nobe iam
substitit, & procul urbem*

*Subiectam, vauróque sacros,
ipsūque Sionis
Montem oculus haurit, & spe
se pascit inani,
Multa animo voluens immania
barbarus hostis.*

33 *At Deus armipotēs (nec erit
mora longa) furentē
Vanāque iactantem frustra
confringet, ut vitrem
Aut fragilem illisamq̄, sono
resonante lagenam.*

*Ac veluti Libano quā densior
arbore saltus
Surgit odorata, si iussu
forsan herili
Incubuit manibus duris
agitata securis:*

*Aut nouum iter miles, & syluāque
morante negatum
Ferro aperit, cadit ic̄ta ilex,
cadit ic̄ta cupressus,
Procumbunt pinus, ponunt
sua culmina cedri,
Nudatusq̄, suos vertice
lacrymatur honores:*

*Haud aliter celo quondam
capita alta ferentes
Sublimēque duces, populorum
terror & horror,
Fædē proiecti crassa tellure
iacebunt.*

• *Iamque repurgato monstris
immanibus orbe*

*Sæcla reflorescent melioribus
aurea fatis:*

*Promissis (que fides aderit
vel sera vetustis:*

*Namque salutari cōeuntia
sydera fluxu,
Et conspirantis fauor &
concordia celi
Nobile Iessæo deducent
stipite germen,
Vnde nouus subito flos
vertice surget honoro,
Et crescens super as per se
nitetur ad auras,
Quem circumfusus diuina
spiritus aura
Semper alet, semper presenti
numine praesens
Firmabit, largus, plenus,
totusque, nec vllas
Didit in partes riuo
septemplete diues
Ille fluet, bona cuncta
vehens, vltroque profundens.
Namque isto diuina fluet
sapientia fonte,
Visque potens veri falsiq̄,
boni que mali que
Notitiam, & rerum causas
aperire latentes.
Hinc immota Dei penitus
que abstrusa Tonantis
Consilia, hinc robur
magnaq̄, potentia dextra
Virtus (que erumpet,
totum diffusa per orbem.
Hinc omnis pietas, hinc
omnis denique rerum*

*Namque salutari cōeuntia
sydera fluxu,
Et conspirantis fauor &
concordia celi
Nobile Iessæo deducent
stipite germen,
Vnde nouus subito flos
vertice surget honoro,
Et crescens super as per se
nitetur ad auras,*

*Quem circumfusus diuina
spiritus aura
Semper alet, semper presenti
numine praesens
Firmabit, largus, plenus,
totusque, nec vllas
Didit in partes riuo
septemplete diues
Ille fluet, bona cuncta
vehens, vltroque profundens.*

*Namque isto diuina fluet
sapientia fonte,
Visque potens veri falsiq̄,
boni que mali que
Notitiam, & rerum causas
aperire latentes.*

*Hinc immota Dei penitus
que abstrusa Tonantis
Consilia, hinc robur
magnaq̄, potentia dextra
Virtus (que erumpet,
totum diffusa per orbem.
Hinc omnis pietas, hinc
omnis denique rerum*

*Namque isto diuina fluet
sapientia fonte,
Visque potens veri falsiq̄,
boni que mali que
Notitiam, & rerum causas
aperire latentes.*

*Hinc immota Dei penitus
que abstrusa Tonantis
Consilia, hinc robur
magnaq̄, potentia dextra
Virtus (que erumpet,
totum diffusa per orbem.
Hinc omnis pietas, hinc
omnis denique rerum*

*Namque isto diuina fluet
sapientia fonte,
Visque potens veri falsiq̄,
boni que mali que
Notitiam, & rerum causas
aperire latentes.*

*Hinc immota Dei penitus
que abstrusa Tonantis
Consilia, hinc robur
magnaq̄, potentia dextra
Virtus (que erumpet,
totum diffusa per orbem.
Hinc omnis pietas, hinc
omnis denique rerum*

*Namque isto diuina fluet
sapientia fonte,
Visque potens veri falsiq̄,
boni que mali que
Notitiam, & rerum causas
aperire latentes.*

*Hinc immota Dei penitus
que abstrusa Tonantis
Consilia, hinc robur
magnaq̄, potentia dextra
Virtus (que erumpet,
totum diffusa per orbem.
Hinc omnis pietas, hinc
omnis denique rerum*

Descriptio
legas fellina
tis exercita
Assyri, & ad
obediens
lymorū per
perantis.

Cap. II.

Cap. II.

1 Et egredietur virga
de radice Iesse, & flos
de radice eius ascendet.

2 Et requiescet super
eū Spiritus Domini,
Spiritus sapientiae,
Spiritus intellectus,
Spiritus cōsiliij & for-
titudinis, Spiritus sci-
entiae & pietatis.

Germen
virgam di-
uam Marius
intelligit
electa.

Notio

Notio proueniet. mens hic proiecta Deumque

Doctatimere suum pleno torrente calores.

Hauriet insolitos, & totaliquescet in ignes.

Hic flos ille, hominum superumque aeterna voluptas,

Muneribus diues, cum caelo missus ab alto.

Iustitiam terris vi pulsa & fraude reducet,

Iusque dabit late mundo, non cereus auro

Alterutram flecti in partem, Suade-ve moueri

Mellita illecebris, lingua-ve volubilis arte,

Orantum vultus aduertet, & ora virorum:

³ Verum inconcussa iustique bonique tenore

Pradamnatam inopis sub iniquo iudice causam.

Restituet, mortalis opis miseratus egentes:

Et pro mansuetis, cali quibus annuit arcem,

Pugnabit, vincetque, cadet passim impia turba,

Crudelisque homines, terraque parente creati

Aruategent magnis cumulatæ stragis aceruis,

Eloquij trifido diuini fulmine tacti.

⁴ Quippe Deo armatura fides, qua more trilicis

Loricæ renes munit lumbosque fluentes.

Aurea pax illo terras moderante vigebit,

Pérque omnes rerum partes concordia gliscet.

Perpetua, & vinculis solido ex adamante reuincta.

Quique prius nullo poterant mitescere cultu,

Iam posito cicures discent mansuescere rictu.

⁶ Ipse lupus montes & deuia lustra relinquens,

Lanigero mixtus pecori comitabitur agnos,

Iam non sanguineus, pratæque cubabit eodem.

Pardusque exurus maculosum tergo crinem,

Cum teneris iam non frendens stabulabitur hædis.

Et leo cum vitulis ouibusque impune vagatus,

Nocte domum rediens septis claudetur iisdem.

Consuescentque regi simul, & puerilia blandi

Impertis accipient, ductumque sequentur herilem:

⁷ Fætæque cum catulis de formibus vrsa virentem

Cum boue tandem pratibus communibus herbam.

Quæq; prius crudo pascebat viscere ventrem,

Nunc fœnum & paleas stans ad præsepia mandet.

⁸ Quinetiam virus serpentibus excidet atris,

Somniferæq; puer securus ad aspidis antrum

Ludet, & immissa per cæca foramina dextra,

Eludet vanum basilisci impunè furorem.

Nulla necans morsu fera, nulla potente veneno

Noxia,

3 Et replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet,

4 Sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terram virga oris sui, & spiritu laborum suorum interficiet impium.

5 Et erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renium eius.

6 Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit. Vitulus & leo & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.

7 Vitulus & vrsus pascentur: simul requiescent catuli eorum: & leo quasi bos comedet paleas.

8 Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis: Et in cauernam regum, qui ablatus fuerit, mittet manum suam.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsi Deum vident. Ecce iterum, Beati pacifici, quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Matth. 5. Scate circumcincti lumbos vestros in veritate, & induite loricas iustitiæ. Ad. Ephes. 6.

Fulchrum huius loci tropologiam tractat. Q. Hieron.

9 Non nocebunt, nõ
occident in vniuerso
monte sancto meo.
Quia repleta est terra
sciẽtia Domini, sicut
aqua maris operietes.

10 In die illa radix
Iesse qui stat in signũ
populorum: Ipiũ
gẽtes deprecabuntur,
& sepulchrum eius
erit gloriosum.

11 Et erit in die illa,
adiiciet Dominus se-
cundò manum suam
ad possidendum resi-
duũ populi sui, quod
relinquetur ab Affi-
riis, & ab Aegypto, &
à Phetros, & ab Ae-
thiopia, & ab Elam,
& à Sennaar, & ab
Elath, & ab insulis
maris.

12 Et leuabit signum
in nationes, & cõgre-
gabit profugos Itraël.
Et dispersos Iuda col-
liget à quatuor plagis
terre.

13 Et auferetur zelus
Ephraim, & hostes
Iudæ peribunt. E-
phraim non æmula-
bitur Iudam, & Iudas
non pugnabit contra
Ephraim.

9 Noxia, nulla meo mala gramina monte legentur:

Omnis enim quanta est caelestia munera tellus

Imbibet, & sanctis replebitur ebria succis.

Non secus ac rupto cum spumeus obice pontus

Cuncta superfuso tegit hauritque obuia fluctu.

Nempe huc sydereis erumpens nubibus almi

Notio vera Dei, diag. scientia mentis

Impluet, & terras felici rore rigabit

Vipereas passim pestes à stirpe reuellens.

10 Tum flos ille nouus, felix Iesseæ propago

Conspicuum latè celo caput eriget, in quem

Quotquot erunt velut in signum sublime salutis

Propositumque scopum spectabunt, orag. vertent

Spe pleni solida, quam mox rata vota sequentur:

Nam licet ille graui percussus sydere, lassum

Inflexa ceruice caput pro tempore ponet,

Et prono tenerum destet pondere corpus,

Contingens ima summum radice flagellum,

Mox tamen exsurgat dulci recreatus ab aura,

Iam non mortalis nullisque obnoxius Austris

Omnibus æternos terris spirabit odores.

Quòdque breui & semel occiderit, nec turpe, nec illi

Crimen erit probrum-ve suis, sed gloria magna,

Gloria nullo unquam senium passura sub æuo.

11 Tum quoque tẽpus erit, cum rursus ab æthere dextrã

Porriget omnipotens, miserique misertus Iudæ

Reliquias toto dispersas colliget orbe.

Affiriãque omnem lustrans, Niloticãque arua,

Quasque serunt terras Parthi, quas gemmifer Indus

Tempora pennatis redimitus nigra sagittis,

Coctilibusque ambit Babylon celeberrima muris,

Et quas à reliquis circumstagnante diremit

Oceano natura parens, aut longior ætas,

12 Conspicuum Solyma signum proponet ab arce,

Ad quod quadrifidi cunctis ex partibus orbis

Ad certam coeant exploratãque salutem

Israëlitidæ profugi, sparsig. per orbem.

13 Isacidum proceres, quos corpus coget in unum,

Tum postliminio reduces, & fœdere iunget

Concordi, (nec enim posthac Ephraimus ad arma

Adiiciet funesta manus) & pace ligabit

Aeterna. timeant ergo qui nominis huius

Se iactant hostes, nam magna clade peribunt.

Interea

Prædicationis euangeli-
cæ sacramen-
tum.

Abge milt
gloriar nif
in cruce Do-
mini nostri
Iesu Christi

Signum sue
vexillum eu-
clic Christi.

Interea dictante Deo legesque ferente,
 Conueniet nullo pax dissoluenda tumultu
 Inter utramque tribum, ponent odia aspera tandem,
 Mutua nec fodient repetito pectora ferro,
 Nec bellis acuent ultra ciuilibus enses:

¹⁴ Sed iunctis animis dispartitoque labore,
 Prima Palaestinis indicent bella colonis:
 Mox velut alati maria omnia peruoluntabunt,
 Praedatoque ferent celebres oriente rapinas:
 Instituent passim leges, & Marte subactis
 Iura dabunt, morésque etiam ritúsque nouabunt
 Sacrorum: vox missa plagas exhibet in omnes;
 Audiet, & si quem palmetis diues Idume
 Detinet umbriferis, & quem deserta Moabi
 Gaudentem raptis scopulosis montibus abduxit.

Audiet, & nati in morem data iussa capesset
 Quamuis gentilis, tamē hactenus improbus Ammon,

¹⁵ Atque adeo ut Phariis sacra haec vulgētur in oris,
 Ipse Deus linguam, Deus ipse latrantis Anubis
 Euellet, caeli Domino maledicere suetam,
 Increpitumque graui commoti numinis ore
 Faecundo latē stagnantem flumine Nilum,
 Diductum in tenues septena per ostia riuos
 Mulctabit: gemet ille suo spoliatus honore,
 Siccāque calcari pedibus vada flebit inultis.

¹⁶ Tali calle mihi lectas ab origine gentis
 Reliquias (ait Omnipotens) educere certum est,
 Qualem olim Hebraeis Pharios fugientibus agros
 Gurgitis eoi memini struxisse per undas.

Cap. 12. ¹ Tum tu parue meo grex factus munere liber,
 Ni malè gratus eris, tantoque indignus amore,
 Hoc mihi adoratas carmen recitabis ad aras:

Te pater alme canam, quanquam mihi cognitus ipse
 Terrear, ut nequeam te dignas dicere laudes,
 Te memorare iuuat tamen, aeternumque iuuabit.
 Nam quis te melior? quis iustas promptior iras
 Ponere, & immeritos venia donare petita?
 Sanè ego postquam à me tua nunc deserbuit ira,
 Auersusque furor, solatia dulcia sensi,
 Et noua firmato rediit fiducia cordi.
 Degeneres procul ergo metus, procul este timores
 Attoniti: ² Deus ecce meus, Deus ecce mearum
 Et decus & columen rerum, Deus ecce salutis

I

Et

14 Et volabunt in humeros Philisthim per mare, simul praedabuntur filios orientis: Idumaea & Moab praecipuum manus eorum, & filij Ammon obediētes erunt.

15 Et desolabit Dominus linguam maris Aegypti, & leuabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui: & percutiet eum in septem riuos, ita ut transeant per eum calciati.

16 Et erit via residuo populo meo qui relictus est ab Assyriis, sicut fuit Israeli in die illa qua ascendit de terra Aegypti.

Cap. 12.

1 Et dices in die illa: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus, & consolatus es me.

2 Ecce Deus seruator meus, fiducialiter agam & non timebo: quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

Ammon hic de populo Iudae finitimo intelligitur, qui ex filiis Lothi progenatus erat.

Hymnus & gratiarum actio.

Et libertatis vegeta non futilis author.

3 Haurietis aquas de fontibus saluatoris in gaudio.

*Vos ergo gentes haec ad noua sacra vocate
Letitia votiisque diem hunc celebrate frequentes,
Quasque suo seruator aquas de fonte propinat,
Prodigus, & finem seruare modumque merendi
Nescius, abiectis alacres haurite lacunis.*

*Non opus est pretio, gratis hoc fonte sine ullo
Munere proluere omnibus arida labra licebit.*

Tum saturi in talem vnanimis erumpite vocem:

4 Et dicetis in illa die: Confitemini Domino, & inuocate nomen eius. Notas facite in populis adinventiones eius: memoretur quoniam excelsum est nomen eius.
5 Cantate Domino, quoniam magnifice fecit: & annunciate haec in vniuersa terra.
6 Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus Israel.

*Eia agite o socij Dominum celebremus ouantes,
Terrarum Dominum calique erebique potentem.*

*Illum omnis sexus, aetasque & lingua per omnes
Quas Sol cunque plagas radiis illustrat, adoret.*

Dicite quae caelo terraque marique potenter

Edidit, & fanda populis vulgate remotis:

Magnificumque Deum sublimemque numen ad astra

Tollite: tuque adeo imprimis quicumque Sionis

Aurea templa colis, Dominum venerare Deumque

Olim sorte tuum, nunc vero munere magno

Per cunctas terrae diffusum habitabilis oras.

Fontes saluatoris Evangelicam doctrinam significant.

VATICAN